

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Vývoj českého vodního práva za první republiky

Zpracovala: Monika Vondrušková

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. PhDr. Karolína Adamová, DSc.

Plzeň, 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým“.

Plzeň, březen, 2012

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Prof. JUDr. PhDr. Karolině Adamové DSc., za odborné vedení, její rady a připomínky při zpracovávání diplomové práce.

Monika Vondrušková

Obsah

OBSAH	4
ÚVOD	1
ČÁST PRVNÍ: VÝVOJ VODNÍHO PRÁVA V LETECH 1918 - 1920	3
KAPITOLA PRVNÍ: POČÁTKY VODNÍHO PRÁVA V ČESKOSLOVENSKU	3
1. <i>Druhy vod</i>	3
2. <i>Vodní právo obecně</i>	4
3. <i>Právní rozdělení vod a jejich vlastnictví</i>	10
4. <i>Český zemský vodní zákon č. 71/1870 čes. z. z. a jeho působnost a platnost</i>	15
KAPITOLA DRUHÁ: KONCESNÍ LISTINY	19
1. <i>Koncese všeobecně</i>	19
2. <i>Udělování koncesí</i>	22
3. <i>Vyvlastnění soukromých vod</i>	24
4. <i>Správní rady ve věcech vod</i>	30
ČÁST DRUHÁ: VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PO ROCE 1920	35
KAPITOLA TŘETÍ: VODNÍ KNIHY	35
1. <i>Vládní nařízení č. 160 a 161/1925 Sb. z. a n.</i>	39
KAPITOLA ČTVRTÁ: ÚPRAVA VODNÍCH STAVEB	43
1. <i>Výklad pojmu vodní stavby</i>	43
2. <i>Zákon č. 333/1919 Sb. z. a n. o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest</i>	45
3. <i>Vodní fond</i>	46
KAPITOLA PÁTÁ: MEZINÁRODNÍ SMLOUVY O ŘÍČNÍCH SÍTÍCH	51
1. <i>Dunajská říční síť</i>	51
2. <i>Labská říční síť</i>	53
KAPITOLA ŠESTÁ: ZDANĚNÍ VODNÍCH SIL	57
1. <i>Zákon č. 338/1921 Sb. z. a n.</i>	57
2. <i>Vládní nařízení č. 142 Sb. z. a n.</i>	60
ZÁVĚR	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRÁVNÍCH PRAMENŮ	
RESUMÉ	
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	

Úvod

Tématem této diplomové práce je „Vývoj českého vodního práva za první republiky.“ Zvolené téma odpovídá mému zájmu o pokrokové prvorepublikové zákonodárství, ale zároveň i o tento komplikovaný obor práva, ve kterém se promítají nejrůznější obory práva soukromého a veřejného.

Voda je a vždy byla zdrojem života a bohatstvím země. Od pradávna byly využívány vodní toky k přepravě malých i velkých nákladů a osob. Voda znamenala nejenom obživu pro obyvatelstvo, ale i spojnici mezi jednotlivými osídlenými útvary, které se zakládaly právě v blízkosti řek. Řeky křížují českou zemi a od nepaměti byly splavovány. Tam, kde to tok dovozoval, se náklady přepravovaly místo povozy loděmi. Bylo to nejenom rychlejší, ale i ekonomicky výhodnější, protože byla využívána přirozená síla vody k přepravě. Zatímco se zemské stezky a silnice musely nejdříve vybudovat a následně opravovat, řeky plynuly ve svém přirozeném korytě a nebylo nutné je nákladně udržovat.

Nejenom vody tekoucí však byly zdrojem blahobytu. V našich zemích se dobře rozvinulo i využívání vod stojatých povrchových a to hlavně v rybníkářském hospodářství. Bohatství, které přinášelo zakládání rybníků pro své majitele, bohatě vrátilo náklady k jejich vybudování. Hlavně v jižních Čechách tak dokázaly zúročit mokřady, které se nehodily k zemědělskému využití.

Hnací síla vody se rovněž využívala v mlýnech a průmyslové podniky byly stavěny blízko zdroje vody, aby jejich výroba byla efektivní. Lidstvo se však muselo naučit i bránit se proti vodě. Její síla pokud nebyla regulována, dokázala napáchat velké škody na životě i majetku obyvatel žijících v její blízkosti. Naučit se regulovat její potenciál bylo tedy zásadní pro život ale i další vývoj průmyslu a obchodu. Nejenom technicky bylo nutné zvládnout bohatství, které tento živel představoval, ale i vytvořit právní řád na základě kterého by se využíval.

Vytvořit právní rámec pro hospodaření s podzemními a povrchovými vodami trvalo hezkou řádku let. Právní úprava byla nejednotná a v podstatě se neustále vyvíjela, tak jak se vyvíjely technické možnosti pro její využití. Vznik nových právních předpisů si vyžádal i nutnost ochránit zdroje vody a skutečnost,

že je nutné její odčerpávání regulovat a upravit závaznými pravidly vlastnických vztahů. Právě tak vznikaly povinnosti pro vlastníky půdy v okolí toků udržovat jejich břehy.

Na počátku této své práce se tedy zaměřím na historii vodního práva se kterým se lze setkat již v právu římském. V průběhu zmiňovaného období už jen průběžně docházelo k doplňování vodoprávní úpravy zákony o státních fondech, vodních knihách, dani z vodní síly atd. Pokusím se všechny tyto předpisy detailně rozebrat v příslušných kapitolách. Zároveň provedu rozdělení vod z právního hlediska a zaměřím se na jejich užívání a to jak z aspektu soukromého, tak i veřejného. Neopomenu ani důležité instituty, mezi něž se řadily koncese a vyvlastnění, které s užíváním vody úzce souvisely.

V kapitole čtvrté se moje pozornost bude obracet k vodním stavbám. Protože tyto stavby významným způsobem sloužily lidem, soukromým i veřejným zájmům a výrazným způsobem ovlivňovaly své okolí.

Protože Československem, vzhledem ke své poloze, protékaly řeky mezinárodního významu, pokusím se zaměřit na dva takové toky jakým byly Dunaj a Labe. Plavbu na nich ovlivňovala řada mezinárodních smluv, které československá vláda ratifikovala právě v období první republiky.

Vodní zákony, které byly převzaty z Rakousko – Uherské monarchie se časem ukázaly být zastaralé a pokulhávající za rozvojem průmyslové výroby. Převzetí předpisů zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. tehdy bylo nevyhnutelné, protože nebyl dostatek právníků, kteří by nové právo zpracovali. Navíc jejich ustanovení byla pro náš stát nejednotná, protože na Slovensku platila uherská úprava. Nutnost nejenom novelizace doposud užívaných právních norem, ale i přesné definice a rozdělení vod se ukázala být jako nanejvýš vhodná se vznikem nového státu po roce 1918.

Svou práci jsem tedy datovala do období první republiky, tedy od počátku vzniku Československa, až do roku 1938, s přihlédnutím k zákonné úpravě Rakousko – Uherského soustátí, jehož právní normy byly užívány až do vzniku nového vodního zákona. Doufám, že moje práce se stane alespoň malým přínosem pro lepší seznámení se s úpravou vodního práva za první republiky.

ČÁST PRVNÍ: Vývoj vodního práva v letech 1918 - 1920

Kapitola první: Počátky vodního práva v Československu

1. Druhy vod

Rozdělení vod z hydrologického hlediska není tak podstatné, ale právo s nimi spojuje některé právní účinky. Dle tohoto se vnitrozemské vody dělí na vody povrchové, které mají buď stálé koryto a břehy nebo se pohybují volně po zemském povrchu a vody podzemní (spodní), které reprezentují veškerou vodu, která se nachází pod povrchem země, vody tekoucí a stojaté, vody stálé a nestálé.

Z právního hlediska je nejdůležitější dělení na vody veřejné a soukromé. Toto členění funguje již od dob nejstarších. Dělitko však nebylo vždy stejné. Toto rozlišení mělo zcela zásadní vliv na užívání vody.¹

Vody podzemní (spodní), které jak z výše uvedeno vyplývá, reprezentují veškerou vodu pod povrchem země. Nezáleží přitom, jak hluboko pod povrchem se nachází či zda se stále pohybuje anebo se zachycuje a stagnuje. Do této kategorie nespádaly toky povrchové jen na čas mizící pod povrch země.

Tyto vody nebyly podřizovány veřejnoprávnímu režimu.² Okupací se mohla dostat do soukromých rukou vlastníka pozemku, pod kterým se nacházela. Příkladem takové okupace může být její zachycení do studně a teprve tím se pak stala vodou soukromou. Existovaly důvody, které opravňovaly vodoprávní úřad, aby omezil volné nakládání s touto kategorií vod.

O právní povaze spodních vod se vedly četné spory. Jedni zastávaly názor, že jde o vodu veřejnou. Druzí zase, že je součástí pozemku a z toho vyplývá její

¹ srov. *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 199. ISBN 80-902752-9-X.

² srov. KRECHT, Jaroslav. *Voda a stavby v právních předpisech*. 1. vyd. Praha: ABF, 1998. s. 11. Stavební právo, ISSN 1211-0386; Č. 1/98. Český stavební informační systém. ISBN 80-86165-08-6.

soukromý charakter. Objevovaly se také myšlenky, že voda pod povrchem země nespadá pod vodní zákon a z tohoto důvodu musí spadat do *res omnium communis* či *res nullius*. Rakouský a později i český správní soud nakonec přiřkl spodním vodám právní status věci bez pána (*res nullius*).

Zvláštní ochrana byla pro svoji důležitost poskytována léčivým a minerálním pramenům dle § 18 horního zákona nebo vodního zákona. Ty spadaly do vod soukromých – náležely držiteli pozemku.

2. Vodní právo obecně

„Základ vodního práva a hlavní předmět jeho zájmu představuje voda, která je cennou surovinou, jejíž význam pro společnost je zcela mimořádný. Bez vody není život ani rozvoj společnosti. Lidé se po tisíciletí s vodou setkávali jako s životní potřebou, jako se základním prvkem prostředí, ve kterém žili, ale i jako s nezkrotným živlem. Postupně se naučili vodu využívat, chránit se před jejími ničivými účinky a také ovlivňovat její přírodní stav.“³

„Vodní právo upravuje právní vztahy k vodám. Obsah vodního práva je určován přírodními, ekonomickými a společenskými podmínkami. V závislosti na historickém vývoji sociálně ekonomických předpokladů prochází vodní právo jednotlivými vývojovými etapami. Problematika vodního práva narůstá a jeho význam stoupá především v důsledku problémů vznikajících z rostoucích nároků na zdroje vody a omezenosti rozsahu jejich přírodních zásob na zemi, jejichž celkové množství i koloběh v makroprostředí zůstávají stejné, dány fyzikálními zákony hydrologického cyklu.“⁴

Právní úprava hospodaření s vodou se zpočátku týkala jen zájmů jednotlivců a z tohoto důvodu byla posuzována z hlediska práva soukromého. Až

³ BROŽA, V. a kol. *Přehrady Čech, Moravy a Slezska*. Liberec : Knihy 555, 2005. s. 5. ISBN 8086660117

⁴ ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 25.

později se začaly sledovat zájmy širší a příslušné předpisy stávaly se částí veřejného práva.

Přirozená vlastnost vody byla dvojí. Předně nevyhnutelná, všeobecná lidská potřeba vody. Za druhé těkavost tekutého živlu.

„První vlastnost nutí nás klásti do vodního práva živel sociální. Nesmíme vztahovati základ vlastnictví vody k jednotlivci, nýbrž k veškerému politickému společenstvu v státu, a teprv z toho na soukromé právo vkročiti smíme. Kdo chce jakéhokoliv vodního práva dobytí, nezapomeň, že i všickni ostatní stejné právo k vodě mají, a nesmí užívati svého práva tak, aby ostatním škodil neb ujímal; také naopak nesmí nikdo odstrkován být, hlásí-li se o vodu. Na všechny tyto požadavky nehledí vodní právo, které jen v soukromém podmětu svůj začátek i svůj konec má. Druhá pak vlastnost nutí nás právě k tomuž, neboť vlastnictví soukromé bez skutečného uchopení věci aneb aspoň možnosti uchopení jest nepodstatné a toliko vymyšlené. Voda jest tedy přirozeně svobodná a všeobecná.“⁵

Na vývoj vodního práva mělo zásadní a neopomenutelný vliv římské vodní právo. Toto právo k nám například přineslo významnou zásadu *flumina omnia, sc. perennia publica sunt* - veřejnosti tekoucích vod.

K první české kodifikaci došlo ve Vladislavském zřízení zemském z roku 1500, kde se nachází jediné vodoprávní ustanovení v článku 552, že splavné řeky, stejně jako silnice, jsou veřejné – tzv. obecným statkem. Tato zásada byla obsažena i v tzv. Obnovených zřízeních zemských Ferdinanda II. z 10. 5. 1627.

První vodoprávní předpisy v moderním slova smyslu obsahují mlýnské řády, které byly vydané pro jednotlivé země zvlášť. Za příklad lze uvést mlýnský řád Matyáše z roku 1618 či ten z roku 1775, který již určoval, že úlohu prostředníka ve vodních sporech vykonávají krajské úřady.⁶

⁵ JIČÍNSKÝ, K. *Vodní právo : přidán návrh zemského zákona o vodě : s vodopisní mapkou Čech*. Praha : K. Jičínský, 1870. s. 6.

⁶ Srov. NĚMEC, J. a kolektiv, *Voda v České republice*, s. 133.

Úprava se zaměřovala zejména na otázku užívání vodních toků k plavbě. V 16. století pak hájil svobodu plavby zvláštní říční soud.

Další vodoprávní ustanovení se nacházejí v Obecném občanském zákoníku – ABGB z roku 1811, který chápe věc veřejnou zcela shodným způsobem. Každý občan se směl pohybovat po veřejné silnici, či na lodi sjíždět veřejnou řeku, která byla všem přístupna (k užívání). K doplnění tohoto zákoníku o vodní řád, který stanovil, že vodní právo je pouze veřejnoprávní záležitostí došlo v roce 1850. Znakem tehdejší úpravy byla celková roztržitost a zastaralost norem vodoprávních a z tohoto důvodu se přikročilo ke snahám o její reformu.

Rámcový říšský vodní zákon (1869) jehož vstup v platnost byl datován k 26. červenci 1869 určoval, aby byly podrobnější vodoprávní předpisy vyhrazeny zemským zákonům. Posloužil české úpravě zejména tím, že z něj byly do zemských zákonů citovány jednotlivé paragrafy.

Ve znění zmiňovaného předpisu se vyskytoval pojem Gewässer (vodstvo), které používal pro velké řeky, řeky, potoky a pojem Wasser (voda). Znal tedy podzemní vodu – v pozemku uzavřenou a z něho prýstící, vody z atmosférických srážek, vodu uzavřenou (v studních, rybnících, cisternách, nádržích na soukromém pozemku, v kanálech, potrubí atd.)

„Shodným přeložením těchto věcně odlišných pojmů (už v ABGB [123] – zákon 93/1869 ř.z. [124] pouze „vžitý“ překlad přebíral) na vodu či vody (možná i na základě Jungmannova slovníku) tak došlo k nejednoznačným výkladu – bohužel tento „omyl“ měl na české vodní právo zcela zásadní vliv.“⁷

Výhrada uvedená výše, se uskutečnila o rok později vznikem tří zákonů, které upravovaly danou problematiku odlišně pro jednotlivé země a o nichž bude pojednáno níže. Tyto předpisy respektovaly oddělené zákonodárství vycházející z rozdílných principů, kde vodní právo pro rakouskou část vycházelo

⁷ KULT, A. *Tekoucí (povrchová) voda : právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Vyd. 1. Praha : Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2010. s. 52. ISBN 978-80-87402-07-8

z německého zákonodárství a pro uherské země převážně ze zákonů Románských států.

V Uhrách platil čl. XXIII/1985 o vodním právu a nov. čl. XVIII/1913. Objevovalo se zde mnoho nařízení upravující danou problematiku jako prov. nař. č. 45689/1885 s doplňky a č. 1200/1914 či ministerské nařízení č. 66654/1885 o vodních knihách. Dosud ale zůstávaly v platnosti zákonné články o regulaci Tisy a jejich přítoků a o zřizování všeužitečných zavlažovacích náhonů.

„Jednotlivé vodní zákony byly vydány v zemích českých česky a německy a oba texty se pokládají za stejně autentické, ale český text jest trochu zastaralý. V Uhrách jest autentickým textem vodního zákona jen jazyk maďarský.“⁸

Ve vodních zákonech z roku 1870 vyslovovala se zásada o reálné povaze vodního práva. Důsledkem této povahy bylo, že vodní právo zanikalo se zánikem vodního díla. Zánik tohoto práva zjišťoval z moci úřední vodoprávní úřad.

Otázka pojmu vodního toku (vodstva) byla ve třech shora uvedených zákonech rakouských pojata odchylně pro české země a Slovensko a její řešení přišlo až s vydáním zákona č. 138/1973 Sb., o vodách. U nás v souladu s římským právem panoval názor, že koryto je součástí vodního toku. Na Slovensku koryto toků náleželo majiteli pobřežního pozemku, aniž by při tom toto vlastnické právo mělo vliv na právní povahu tekoucích vod, které se považovaly za veřejné.

Vídeňské ministerstvo orby vypracovalo pro všech 17 zemských sněmů novelu zemských vodních zákonů v roce 1918. Výchozím podkladem byl český vodní zákon datující se k roku 1870, upravený podle ustanovení ostatních zemských zákonů, která se v praxi osvědčila. Osnovu přijaly o 5 let později ve čtyřech alpských zemích, avšak vypukla světová válka a nedostalo se jim tak císařovy sankce. V ostatních zemích nedošlo k projednání díky rostoucím centralizačním snahám vídeňské vlády, které vyvrcholily přípravou osnovy jednotného říšského vodního zákona.

⁸ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 198. ISBN 80-902752-9-X.

„V uvedeném období od vydání říšského zákona a zemských vodních zákonů až do vzniku našeho státu v roce 1918 došlo jen k některým dílčím úpravám vodního práva, jako melioračním zákonem, zákonem o opatřeních k neškodnému odvádění horských vod, ministerským nařízením o zakládání, udržování, užívání a zrušování rybníků, nebo vodocestným zákonem z roku 1901.“⁹

Roku 1926 se objevily pokusy o unifikaci a reformu všech dosavadních vodoprávních předpisů, k tomuto účelu byla zřízena komise pro vypracování jednotného vodního zákona složená z právnických a technických odborníků ministerstva zemědělství a ministerstva veřejných prací. Snahy byly ukončeny v roce 1937 neúspěchem.

„V období první republiky byly vydány některé obecně závazné předpisy dotýkající se vodního hospodářství, jako například zákon o dani z vodní síly, vládní nařízení, kterým se upravuje zařízení a vedení vodních knih, předpisy o státním fondu pro vodohospodářské meliorace a o státním fondu pro splouvání řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využívání vodních sil.“¹⁰ Právo vodní řadilo se pod pojem širšího živnostenského podnikání.

Pro další vývoj mělo zásadní význam vypracování státního hospodářského plánu v letech 1949 – 54. Snaha o uplatnění zde uvedených principů dala vzniknout nové úpravě č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, která ukončila dlouholetou platnost jak rakouského vodního zákona v českých krajích, tak uherského článku XXIII/1885 na Slovensku.

„K základním principům československého vodního práva patří skutečnost, že práva k povrchovým i podzemním vodám upravuje výhradně vodní zákon. V tom smyslu se práva k vodám neodvozují od vlastnictví pozemku. Vodní

⁹ ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 31.

¹⁰ ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 32.

toky, včetně jejich koryt, i vody nacházející se ve slepých ramenech vodních toků prohlašuje ústava výslovně národním majetkem.¹¹

¹¹ KUBÁT, J., ŠEMBERA, J. *Voda a vodní hospodářství v Československu*. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1989. s. 21. ISBN 80-209-0066-7

3. Právní rozdělení vod a jejich vlastnictví

„Rozdíl mezi soukromou a veřejnou (Privat-u.öffentliches Gewässer) jest v celém vodním právu snad nejmatnější thema. Již římské právo, jak později uhlídáme nepřesně a nejasně o něm pojednalo; pozdější zákony přejavše dědictví římského práva s ním i zmatenou látku převzaly, tak že se neřest až do nynějších učebních knih i zákonův táhne.“¹²

Vodní zákon převzal rozdělení vod z občansko-právní zásady vlastnictví na vody soukromé a veřejné.

„Vodní zákon není tudíž první normou zákonnou, rozlišující vodstvo dle právní povahy, nýbrž jen pokračováním, propracováním zásad vyslovených již zákonem občanským, přizpůsobeným vzrostšímu zatím národohospodářskému i právnímu významu vod.“¹³

Rozlišovány byly tedy vody podrobené individuální moci soukromé osoby a vody, jichž užívání se přenechávalo dispozici státní správy.

„Se soukromým vodním právem může vlastník nakládati jako s ostatním soukromým majetkem; může vodu potřebovati neb ne, darovat, prodat zničit i zkatit; při veřejném vodním právu tomu tak není.“¹⁴

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi rozeznávaly se jednak vody „se kterými možno volně nakládati, jednak vody, se kterými disponují úřady“.¹⁵ První s možností volného nakládání vyjmenovával § 10, druhé pak uváděl § 18 zákonného článku XXIII. z roku 1885.

¹² JIČÍNSKÝ, K. *Vodní právo : přidán návrh zemského zákona o vodě : s vodopisní mapkou Čech*. Praha : K. Jičínský, 1870. s. 38.

¹³ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 10.

¹⁴ JIČÍNSKÝ, K. *Vodní právo : přidán návrh zemského zákona o vodě : s vodopisní mapkou Čech*. Praha : K. Jičínský, 1870. s. 46.

¹⁵ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 200. ISBN 80-902752-9-X.

„Do které kategorie má být nějaká voda zařazena, třeba posuzovati v prvé řadě podle ustanovení vodních zákonů (§§ 2 až 7) a pokud předpisy ty nestačí, teda subsidiárně, podle ustanovení všeobecného občanského práva, § 1 vod. zák.“¹⁶

Vody veřejné se dále rozlišovaly na veřejné absolutně, které definoval paragraf 2 čes. vod. zákona, a vody veřejné relativně (§ 3).

„Vody absolutně veřejné jsou takové, které přímo zákonem za bezpodmínečně veřejné byly prohlášeny a proti jichž právní povaze nelze vésti důkaz, že snad na základě zvláštního titulu jsou vodami soukromými.“¹⁷

Odvíjela se od toho, zda existovala možnost splavnosti pro lodě či vázané vory na řekách, veletocích i jejich vedlejších ramenech. Za vedlejší ramena se považovaly přírodní nebo umělá ramena, která odbočují pod místem, kde plavba počínala. Na této skutečnosti neměnil nic ani fakt, že se plavba přerušila na čas nebo zcela.

Druhou charakteristickou známkou veřejnosti byla vedle splavnosti i užití jich v rozhodný den, kdy vstoupil v platnost říšský vodní zákon (tj. 26. července 1869).

Vody relativně veřejné byly veřejné tehdy, nebylo-li k nim prokázáno soukromé vlastnictví eventuálně držba.

Obecné užívání vod veřejných upravoval § 17 čes. vod. zák. Tento paragraf taxativně vypočítával práva, která plynou z této zásady. Subjektem tohoto práva byl každý příslušník státu. Netvořilo však subjektivní právo jednotlivce. K hájení těchto práv povoloval se úřad. Předmětem byla voda jako taková (plavba, koupání, mytí, praní, brodění, čerpání, dobývání ledu, napájení). Moravská úprava počítala i s účely domácího hospodářství. Jednalo se i o dno

¹⁶ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 199. ISBN 80-902752-9-X.

¹⁷ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského.* Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 12.

(dobývání rostlin, písku, bahna, šterku). To vše bez použití strojů, pump nebo bagrů.

Omezení připadalo v úvahu, pokud by takovéto užívání přesahovalo míru obyčejného užívání daného měřítkem běžného užívání podle individuální potřeby. Zároveň se k němu přikročovalo, pokud někdo přitom změnil výšku toku, jakost vody nebo ohrožoval cizí práva (např. ty individuálně propůjčená) nebo způsobil jinému škodu. Konečně případy policejních zákazů, které našly uplatnění především v odvrácení nebezpečí. Typickým je zákaz koupání z bezpečnostních důvodů.

Toto právo založené zákonem záviselo i na přístupnosti vody. Proto se uskutečňovalo na veřejných prostranstvích, kde tento přístup možný byl.

„Obecné užívání vody ovšem předpokládá, že jest zabezpečen přístup k veřejné vodě, a to buď z veřejného statku při vodě ležícího (silnice, návsí a pod.), nebo ze soukromého pozemku s vodou hraničního, ale vlastník toho pozemku není povinen přístup přes svůj pozemek k veřejné vodě trpěti, ačli není k tomu zavázán z nějakého právního titulu, na př. na základě služebnosti, nebo že svůj pobřežní pozemek k tomuto smlouvou propůjčil a pod. (tábory rekreační u vody).“¹⁸ Překročení mezi stíhaly úřady vodoprávní.

Slovensko otázku obecného užívání také taxativně vymezovalo. Blíže § 25 tedy „*Ku riadanim domácim potrebám a ku polievaniu sadov vodu čerpať, ďalej napájať, prať, plaviť, kulať sa a ľad rubať dovolené je každému na miestach, ku tomu cieľu vrchnostou označených, keď sa pri tom dodržia miestne policajné predpisy.*“¹⁹

Soukromé potoky a jiné tekoucí vody se pokládaly za příslušenství pozemku dle § 5 zákona č. 71 z. z. čes. Zmiňované se považovalo za přežitek, právní domněnku, která našla praktické aplikace v případech, kdy se zjistilo, že

¹⁸ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 206. ISBN 80-902752-9-X.

¹⁹ Ustanovení § 25 zákonného článku XXIII., o vodnom právu

tekoucí voda byla v soukromém vlastnictví, ale existovaly pochybnosti komu patřila.²⁰

„Toky soukromé byly převážně předmětem zvláštních užívacích práv pobřežníků nebo přímo vlastnictvím jejich. Využití vod osobou jinou než pobřežníkem bylo tedy zásadně možno jen se souhlasem jeho, a v tom právě leží hlavní obtíž úspěšného provádění hospodářství vodního. Vlastnictví i užívací práva pobřežníků jako jiná práva soukromá, pokud to které zákonodárství výslovně nečinilo výminky, byla převoditelná.“²¹

Soukromé vlastnictví k vodě bylo možné prokázat například zápisem do knih, soudním rozsudkem či vydržením. Tyto vody jsou ex lege uvedené v § 4 českého zemského zákona a náležejí držiteli pozemku. Pro vody soukromé, zachycené (tj. zavřené ve studních, rybnících) platilo, že se stávaly předmětem vlastnického práva podle § 362 občanského zákoníku a mohly se stát předmětem soukromoprávních jednání. Zákon hovořil o vodách podzemních v pozemku vlastníka uzavřených a z něho prýstících. Uvedené neplatilo pro prameny slané.

Dále vody shromažďující se na pozemku vlastníka z atmosférických srážek. Voda ve studních, rybnících, cisternách a ostatních nádržích či kanálech, rourách, které zřídil vlastník pro své soukromé potřeby. Patří sem i to, co z vyjmenovaných vod odteklo v případě, že se tyto odtoky nevlily do cizí soukromé nebo veřejné vody a neopustily pozemek držitele. Překážkou soukromého vlastnictví jsou práva od jiných nabytá např. služebnosti.

²⁰ srov. ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 33.

²¹ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 5.

„Proti těmto vodám nelze vznést námitku, že jsou na podkladě zvláštního titulu vodami soukromými, třeba by i jejich koryto bylo v soukromém knihovním vlastnictví.“²²

Pokud užívání soukromých vod nebránily zvláštní právní tituly třetích osob mohly vlastníci s vodou neomezeně disponovat. Za právní titul, který tuto neomezenou dispozici omezoval lze považovat prodej, vydržení, služebnost, vyvlastnění. Šlo tedy jak o tituly soukromoprávní, tak veřejnoprávní. Vše zmíněné se vztahovalo k soukromým vodám uzavřeným.

Omezení užívání soukromých vod tekoucích pro jejich majitele právy ostatních, kteří měli oprávnění, veřejnými ohledy nebo zákazem užívání, které by uškodilo právům třetích osob vyplývalo ze zákona. Také nesmělo docházet k zabahňování, zaplavování cizích pozemků, vzduší a znečištění vody. Poslední dva zmiňované zákazy nebyly absolutní. Za nepřipustné se pokládaly, jen když poškozovaly práva třetích osob. Za tekoucí vody soukromé považovaly se ty, které tvořily souvislý tok v přirozeném korytě a pro tuto svoji vlastnost připouštěly současně užívání i pro jiné osoby odlišné od vlastníka.

„Obecné užívání soukromých vod jest vyloučeno: jenom v Čechách (§ 16) jest užívání soukromých vod tekoucích (řek a potoků) ke koupání, praní, mytí, napájení a čerpání ručními nádobami každému dovoleno, děje-li se na příchodech k tomu dovolených. Okresní úřad může toto užívání upravit policejním nařízením a po př. je i vyloučiti.“²³

Totožná omezení uvedená u obecného užívání vod veřejných uplatňovala se i zde, avšak uplatňovalo se tu jiné pojmání obsahu i předmětu tohoto práva. Co se týče obsahu, ten byl podstatně užší. Nevztahoval se totiž na vodní produkty,

²² ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 27.

²³ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 204. ISBN 80-902752-9-X.

jakými jsou písek, bahno, led atd. K čerpání mohlo zásadně docházet jen ručními nádobami. Předmět se omezoval jen na vody tekoucí, takže nešlo o rybníky.

Ochrana soukromých práv na vodách uzavřených nenáležela úřadům vodoprávním, nýbrž soudům.

4. Český zemský vodní zákon č. 71/1870 čes. z. z. a jeho působnost a platnost

Do doby vydání tohoto předpisu byly jednotlivé poměry vodní upravovány jednotlivými zákony zcela speciálního obsahu. Dokladem tohoto jsou tři zákony bavorské z r. 1852 o užívání vod, o udržování vod a o vodních družstvech nebo četné zákony pruské.²⁴

Zemské vodní zákony vycházely především z ustanovení Říšského vodního zákona č. 93/1869 z. ř. ze dne 30. května 1869. Dle tohoto zákoníku a jeho ustanoveních § 18, 25 a 27 příslušelo zemským sněmům vydat podrobnější vodoprávní předpisy – zemské vodní zákony. Jednotnou osnovu zemských vodních zákonů pak vypracovalo ministerstvo orby ve Vídni.

Osnova zákona č. 71/1870 čes. z. z. o tom, kterak lze vodu užívat, ji svozovat a jí se bránit upravující vodní právo v českých zemích byla v roce 1869 zaslána všem 17 zemským sněmům, kde byla posléze jen s menšími odchylkami také přijata.

Úprava vodního práva byla vydána pro země České, Moravské a Slezské odděleně jako český zákon zemský č. 71/1870 čes. z. z. o tom, kterak lze vodu užívat, ji svozovat a jí se bránit, moravský zákon zemský č. 65/1870 mor. z. z., respektive slezský zákon zemský č. 51/1870 slez. z. z., o používání i provádění vod a obraně proti nim. Rok 1870 přinesl i vydání prováděcích předpisů k těmto legislativním dílům. Všechny zemské zákony jsou si obsahově velmi blízké.

²⁴ srov. HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 33.

Den platnosti zvlášť určen nebyl. Ta nastávala patnáctým dnem po vyhlášení. V § 103 se nalézala všeobecná klausule, že dnem platnosti tohoto zákona pozbyly všechny zákony a nařízení, ježto se s ním nesrovnávaly, moci a platnosti své podle zásad *lex posterior derogat legi priori*.²⁵

Zákon nabyl účinnosti 10. listopadu 1870, a dělí se na šest oddílů takto: o právní povaze vod, o používání vod, o svádění vod a bránění se jim, o vodních družstvech, o přestupcích a trestech, o úřadech a řízení.²⁶

Upravoval však stejně jako moravský a slezský vodní zákon pouze vody vnitrozemské. Objevuje se tu vynechání úpravy některých právních poměrů a zaměřuje se na právní povahu vod a takové poměry, jež se týkaly užívání vod, jejich svádění a bránění se jim, pokud se ovšem tyto poměry nepodrobovaly všeobecným normám práva soukromého nebo zvláštním předpisům týkající se například práva stavebního, lesního, rybářského, železničního anebo horního.

Zemský zákon rozděloval vody na veřejné a soukromé, které ještě podrobněji propracoval. Toto rozdělení bylo pojaté stejně jako v zákoně č. 93/1869 ř. z. Uvedenou problematiku obsahují § 1-3 českého zemského vodního zákona. Paragraf 4, který měl totožné znění se zněním zákona č. 93/1869 ř. z., a věnoval se tzv. soukromé vodě. Soukromou vodu představovala voda podzemní, shromažďující se na pozemku z atmosférických srážek a voda uzavřená ve studních, rybnících, cisternách nebo jiných nádržích nacházejících se na pozemku.

„Za veřejné vody prohlásil toky od místa, používané v den, kdy vstoupil v platnost říšský vodní zákon, tj. dne 24. července 1869, k plavbě loděmi a vory. Vodní tok byl považován za veřejný statek v celém dalším toku i s vedlejšími

²⁵ srov. ČÍŽEK, K. *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870 pro království České : doplněno příslušnými zákony a nařízeními a objasněno z rozsudků nejvyšších stolic : s obsáhlým abecedním i chronologickým seznamem věcným*. Praha : Jindř. Mercy, 1886. s. 181.

²⁶ srov. *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 219. ISBN 80-902752-9-X.

rameny, a to bez ohledu na to, zda to byla ramena přirozená nebo uměle vybudovaná a zda byla splavná či nikoliv.²⁷

„Rakouské vodní zákony stanovily, že jsou veřejným statkem i ostatní tekoucí vody, popřípadě jezera, u nichž nebude vyvrácena presumpce veřejnosti buď tím, že voda již podle zákona někomu patří, anebo že k ní někdo prokáže soukromý právní titul.“²⁸

Věc nikoho či „věc bez pána“ (res nullius), ale byla v literatuře a judikatuře pro obor vodního práva prohlášena podzemní voda. Toto chápání jí tedy nepodřizovalo veřejnoprávnímu režimu. Okupovat jí mohl ten, kdo měl k tomu po právu možnost, tj. především vlastník pozemku a tedy nebylo třeba povolení vodohospodářského orgánu.

Na rozdíl od moravské a slezské úpravy dovoloval obecné užívání vody na soukromých tocích, které se však netýkalo rybníků.

„Tyto vodní zákony z roku 1870 jsou první soustavnou kodifikací našeho vodního práva a jsou hodnoceny na tehdejší dobu jako velmi zdařilé; byly také prvním soustavným zpracováním vodoprávních poměrů ve střední Evropě.“²⁹

Přesto obsahovaly vady, které bránily systematickému zpracování vodního práva. Těmito vadami jsou například: nedůsledné provedení odloučení materiálních a procesních předpisů nebo není činěn přesný rozdíl mezi řízením konsensním a řízením ve sporných věcech vodních. Zároveň jim byl vytýkán jednostranný právní ráz, který spočíval ve stranění průmyslu ve prospěch zemědělství. Což bylo znakem tehdejšího zákonodárství.

²⁷ ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 29.

²⁸ NĚMEC, J., HLADNÝ, J. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. s. 143. ISBN 80-209-0066-7

²⁹ ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 28.

Zákon vodní platící pro Čechy jednotným způsobem upravoval veškeré poměry vod, totiž užívání jich i bránění se jim se zahrnutím i práva družstevního.

Vláda Protektorátu Čechy a Morava vydala vládní nařízení ze dne 7. srpna 1942 č. 305/42 Sb. z. a n. o rozšíření platnosti českého zemského vodního zákona ze dne 28. srpna 1870, č. 71 čes. z. z. na celé území Protektorátu Čechy a Morava a o změně a doplnění některých předpisů tohoto vodního zákona. Zároveň byly zrušeny moravský zemský vodní zákon č. 65/1870 mor.z. z. a slezský zemský vodní zákon č. 51/1870 slez.z. z.³⁰

Po 85 letech platnosti rakouského vodního zákona v českých krajích přišla významná obměna v tomto odvětví práva. Platnost českého zemského zákona byla ukončena vydáním zákona č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, který přinesl do tohoto oboru práva zásadní změny nesoucí se zejména ve znamení odstranění právního dualismu v českých krajích a na Slovensku.³¹

³⁰ srov. ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 26-32.

³¹ srov. ŠILAR, J., BÖHM, A. *Vodní zákon a související předpisy*. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. s. 26-32.

Kapitola druhá: Koncesní listiny

1. Koncese všeobecně

„Koncese [lat. *concessio* - ústupek], vnitrostátní právo vybrané, vesměs specifické, druhy státních povolení, úředně zakládající oprávnění k provozování jmenovitých specifických činností, na jejichž provozování n. kontrole má stát zvláštní zájem.“³²

Český zákon vodní z r. 1870 pojednává o koncesích ve své části šesté. Potřeba tohoto institutu byla vymezena v § 17 a 18 čes. vod. zákona, načež § 19 určoval obsah povolovací listiny. Ten musel obsahovat určení, kolik vody, kde a k jakému účelu bylo vodní právo propůjčeno.³³ Řízení pak podrobně upravoval § 77 – 88 všech vodních zákonů a na Slovensku § 161 – 174.

Koncese, jako institut právní se považoval za subjektivní užívací právo k vodám. Užívacím právům k vodám připadala veřejnoprávní povaha. Okamžik rozhodný pro vznik těchto práv je samotné udělení koncese. Tato činnost byla svěřena jak u nás, tak na Slovensku politickým úřadům. Tím rozumíme okresním, zemským a v nejvyšší stoličí ministerstvu zemědělství.

Ve smyslu vodního zákona se rozuměla činnost úřadů (politických, vodoprávních) policejní, správní a soudní. Z tohoto hlediska udělování vodoprávních povolení spadalo do činností správních.

Ministerstvo zemědělství resp. veřejných prací rozhodovalo ve věcech státních staveb (např. průplavů) ve veřejném zájmu. Takovéto řízení se pak neoznačovalo za konsensní a nezakončovalo se vydáním povolovací listiny, avšak v praxi se těmto rozdílům nepřikládal zásadní význam.

³² *Nové universum: všeobecná encyklopedie: A-Ž*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003. s. 512. Universum. ISBN 80-242-1069-X.

³³ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchylkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 73.

Pod tímto pojmem se rozumí odůvodněný písemný nález vydaný na základě konsensního řízení. Musel jasně a přesně stanovovat rozsah práv, obsah práv i povinností pro toho, komu se oprávnění propůjčovalo, aby se vyvarovalo sporům.

„Zprvu bylo na vodní koncese pohlíženo výhradně jako na jiné druhy obyčejných policejních koncesí tzv. nepravých koncesí. Jako tomu bylo u stavebního konsensu či živnostenského schválení. Svou právní povahou se blížila pak koncesi horní.“³⁴

„Šlo tu o pouhý výkon vlastnického neb užívacího práva k vodám, při čemž úřadu zkoušeti bylo jen, zdali nevzniknou z výkonu toho nebezpečí pro bezpečnost lidí, břehů, pozemků, plavby, vorování, rybářství a pod., jichž bylo se obávati z přirozených vlastností vod, z jich souvislosti a z jich ničivé síly.“³⁵

Rozhodovaly o ní nejnižší instance správní a soudní, které byly obsazeny méně zkušenými znalci práva. Panovala značná roztržičnost a nejistota v rozhodování ve věcech vodních. Obrat nastal po přijetí zákona vodocestného z roku 1901, kdy došlo ke zřízení poradního sboru pro stavbu vodních cest. Nazírání na toto úřední povolení se postupem času změnilo z konstrukce soukromoprávní na veřejnoprávní, které ovšem nebylo absolutní.

„Moderní vodní právo koncesní, zvláště to, jehož zvláštní ráz vystupuje spojením s používáním energie elektrické, jest původu nedávného. Četná zákonodárství vodní vycházejí ještě z onoho dřívějšího pojmu t. zv. nepravé koncese, t. j. povolení úředního povahy policejní.“³⁶ Tzv. Pravá koncese - instituce určená k zprostředkování přechodu od individualistického právního řádu k řádu kolektivistickému.

Koncese vodoprávní je jednostranným aktem správním. Nese tedy znaky kteréhokoliv jiného jednostranného správního aktu. Některé znaky a vlastnosti

³⁴ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 46.

³⁵ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 63.

³⁶ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 67.

jsou pro ni však speciální. K tomuto správnímu aktu však nedochází z moci úřední nýbrž na žádost. V případě, že žádost podá více žadatelů a nelze vyhovět všem neplatí zásada, že je pro její udělení rozhodný čas podání žádosti. To vyplývá z charakteru tehdejšího práva i vodního hospodářství, kdy poptávka po vodě byla značná a hospodářství vodní se intenzivně soustřeďuje ve velikých podnicích.

Přednost v udělení mezi různými uchazeči ale příslušela tomu, od něhož se dalo očekávat záruk přesného plnění úkolů státních. V první řadě se jednalo o samotný stát jeho podřízené články, země, kraje, okresy, obce následně útvary korporační, společností a společenství, u nichž není účelem zisk. Mezi jednotlivci pak těm, kteří preferují veřejný a obecný prospěch, než-li vlastní zisk.³⁷

„Vodní zákon český pohlíží teda zhruba dosud na koncesi vodní jako na obyčejné povolení toho druhu, jako je př. povolení živnostenské nebo stavební, o nějakých zvláštních právech a povinnostech koncesionáře, vystupujících význačně z mezí toho, co může býti dovoleno neb zakázáno každému, není tu řeči a vyjma povolení vodních děl na řekách splavných i jen pro vory rozhoduje o udělení koncesí obyčejná nejnižší instance úřední.“³⁸

„Uživací povolení má zpravidla ráz věcný (reální), to znamená, že práva k užívání vody, nejsou-li v povolovací listině výslovně omezena na osobu žadatelovu, jsou spjata s vodním dílem nebo nemovitostí, které slouží a přecházejí na dočasného držitele toho provozovacího zařízení nebo té nemovitosti, pro které bylo povolení uděleno. Odloučení takových práv od původního zařízení resp. nemovitosti a jejich přenesení na jinou nemovitost nebo zařízení vyžaduje proto úředního povolení.“³⁹

³⁷ srov. HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 63 - 67.

³⁸ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 35.

³⁹ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 207. ISBN 80-902752-9-X.

2. Udělování koncesí

„Vodní zákon v § 26. dělí vodní užívací práva, konsensem úředním založená, na dvě skupiny a to práva věcná, na díle neb nemovitosti lpící a s nimi osud jich sdílející a na práva osobní omezená pouze na osobu prvního nabyvatele.“⁴⁰

Udělení aktu koncese omezovalo obecné užívání vody a dělo se na základě žádosti. Rozhodnutí o této žádosti bylo trojího rázu. Buď se jí vyhovělo, zamítla se anebo došlo k povolení s uložením podmínek a příkazů. K prvním dvěma případům docházelo ojediněle. Protože státu nejvíce záleželo na využití vod a jejich sil sám usiloval o odstranění vad pomocí zmiňovaných podmínek, tam kde žádost zcela nevyhovovala zákonným požadavkům. V každém případě bylo nutné, aby rozhodnutí obsahovalo po stránce materiální vše, co předepisuje vodní zákon, případně správní řád.

Úřady podle své volné úvahy rozhodovaly, zda udělí povolení na dobu omezenou nebo do odvolání. Nikdo přitom neměl bezpodmínečný nárok na to, aby mu určité užívací právo k vodě bylo propůjčeno. Udělil-li úřad povolení do odvolání měl toto svoje rozhodnutí odůvodnit a to v zájmu zachování právní jistoty.⁴¹

Podle výnosu rakouského ministerstva orby se stanovovala lhůta na 60 let u povolení na využití vodních sil a 90 pokud se jednalo o podniky státu, zemí, okresů.⁴² Účelem takového časového limitování byly snahy o budoucí národohospodářský, sociální a kulturní rozvoj státu. Státní správa tímto

⁴⁰ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 98.

⁴¹ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 77.

⁴² srov. *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 207. ISBN 80-902752-9-X.

omezováním nutila majitele podniků k větší snaze o tento rozvoj a pokud ta se neuskutečnila, musely ustoupit jiným.

Také ho mohly vázat na splnění řady podmínek, které se ukládaly k ochraně veřejného zájmu. Jako například v případě nějaké továrny, která požadovala povolení k odběru vody, mohlo být povolení vázáno na podmínku čištění odpadních vod.

„Udělení koncese, jež předpokládá mnohé obmezení obecného užívání za leckteré porušení a obmezení cizích práv, jest samo sebou již jistým druhem expropriace.“⁴³

„Obsah koncesní listiny (vodoprávního povolení) je směrodatný pro práva a povinnosti majitele vodních práv. Vodní práva užívací propůjčují se vždy jen pro zcela určitý hospodářský účel. - Pro obsah vodního práva je prvé řadě rozhodný obsah povolovací listiny.“⁴⁴

„Majitel vodního práva založeného vodoprávním konsensem, jest povinen strpěti každé nutné (ne zbytečné) obmezení svého práva, pokud toho je třeba, aby výkon plavby, nebyl zbytečně obmezován.“⁴⁵

Řízení o žádostech na propůjčení práv k užívání vody a na povolení k provedení nařízení k užívání vod a bránění se jim (řízení konsensní) podrobně upravoval paragrafy zmíněné v úvodu. Na Slovensku nalezneme úpravu v § 161 – 174. Toto řízení bylo podkladem pro vodoprávní nález. Ten se vydával na základě konsensního řízení po skončení vodoprávního řízení a měl písemnou podobu. Platil zde princip koncentrační. Vyčerpával celý předmět jednání a doručoval se všem stranám, které se řízení účastnily.

⁴³ HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 70.

⁴⁴ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 62.

⁴⁵ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 67.

Existovala možnost podnikatele pomoci si povolením k přípravným pracím na cizím pozemku (§ 77 č. vod. z., § 160 slov.) např. za účelem sondování půdy a to i v případě, že vlastník pozemku s tímto nesouhlasil. Povolení uděloval politický úřad, který zároveň stanovil podnikateli přiměřenou lhůtu k provedení těchto prací.

Možné důvody zániku koncese v zemích českých rozeznávala literatura jako „odvoláním nebo uplynutím doby, tím, že povolené zařízení k užívání vody nebylo provedeno do lhůty v konsensu stanovené (po případě i prodloužené), zánikem povoleného zařízení, je-li tímto zánikem znemožněno právo se zařízením propůjčené vůbec vykonávat, zánikem nemovitosti pro kterou zařízení k užívání vody bylo propůjčeno, bylo-li uživatelské právo uděleno pod podmínkou, jestliže stanovená podmínka nebyla nebo nemůže již být splněna, smrtí, bylo-li uživatelské právo propůjčeno jen s omezením na osobu uchazečovu, vzdáním se práva uživatelského.“⁴⁶ Na Slovensku platily stejné důvody, ale navíc nebyl-li podnik po 3 léta v činnosti.

3. Vyvlastnění soukromých vod

Vyvlastnění soukromých vod tekoucích upravené v § 28 – 29 patřilo mezi radikální prostředek veřejného práva. Našlo své uplatnění zejména v případech, kdy nedošlo k dohodě mezi zúčastněnými zájemci.

Jedna norma expropriační objevovala se už v § 6. „*Tekoucí vody soukromé, po kterých se může jezdit lodmi neb vory, může vláda, užitím § 365 o. z. obč., k tomu konci prohlásiti za statek veřejný*“.⁴⁷ Nárok na toto právo tedy náleží vládě, nikoli fyzickým či právnickým osobám. Uvedené již obsahoval zákon říšský. Meze tohoto institutu byly dány nezbytnou mírou pro dosažení účelu.

⁴⁶ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 209. ISBN 80-902752-9-X.

⁴⁷ Ustanovení § 6 zákona č. 71/1870 Sb., o tom, kterak vody užívati, ji svozovati a jí se brániti

Pod pojmem soukromých tekoucích vod se rozuměly delší vodní toky, odtoky pramenů, nádržek a rybníků. Nejen vody pohybující se v pevných březích, ale i vody srážkové, volně po povrch tekoucí.

Stojaté vody soukromé nepodléhaly vyvlastnění. Výjimka se dávala v případě nouze anebo za splnění předpokladu v § 363 o. o. z.

„Vodní zákony dovolují, aby v zájmu užívání vod nebo odvrácení škod vodních byly cizí pozemky vyvlastněny neb aspoň na nich zřízeny nucené služebnosti. Jde tu tedy buď o odnětí práva vlastnického nebo je o omezení a v obou případech o opatření trvalé nebo pouze dočasné. Někdy jsou zde pochybnosti, jde-li tu o vyvlastnění (založené správním aktem), či o pouhé omezení vlastnického práva podle § 364 obč. zák.“⁴⁸

Ze zákona vyplývalo, že uplatnit nárok na cizí pozemek se připouštělo jen za účelem vedení vod a k uskutečnění vodních zařízení, v žádném případě však pro stavby tomuto účelu odporující. Vylučovalo to tak kupříkladu tovární budovy.

Každý, mohl žádat, když chtěl cizí soukromé vody ať už k jakémukoliv účelu anebo cizího pozemku k vedení vody a k zřízení potřebných vodních děl. Přitom podmínka hospodářského prospěchu, který podnik vyvlastněním získá, byl větší než škoda, kterou držitel vyvlastněné soukromé vody nebo nemovitosti utrpěl, nebyla žádaná. K odůvodnění vyvlastnění stačila pouhá podpora prospěšného užití vody.⁴⁹

Naopak za nutnou podmínku se považovala vlastníková nepotřebnost této vody a to ani pro budoucí časy. K tomu, aby toto vlastník posoudil, sloužila mu určitá lhůta. Prodloužení této přiměřené lhůty záviselo na volném uvážení úřadu k tomu zmocněnému. Prioritně se v zájmu spravedlnosti ponechával určitý čas pro jeho rozhodnutí o eventuálním užívání. Pokud se chtěl majitel expropriaci

⁴⁸ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 215. ISBN 80-902752-9-X

⁴⁹ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchylkám vodního zákona Moravského a Slezského.* Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 108.

vyhnout musel ji užít hospodářským způsobem alespoň tak významným, jak by to zamýšlel žadatel.

Lhůta se udělovala i pro toho, komu náleželo povolení a to k provedení tohoto institutu. Dá se nalézt v expropriačním nálezu. I zde s vlastností přiměřenosti ovšem už bez možnosti jejího prodloužení. Sankcí za nedodržení bylo to, že výrok o vyvlastnění pozbyl účinnosti. Nápravou takového stavu bylo vydat nové, třebaže obsahově podobné povolení témuž expropriantovi.

Nepřípustnou se stávala v případě, když vlastník soukromé vody ji dobrovolně žadateli k použití propůjčil. V případě pozemků přes které měl projektovaný vodovod vést by dobrovolně postoupil všechna potřebná práva. Rovněž nemohla být vyslovena proti vůli projektanta a bez žádosti.⁵⁰

Dále byla vyloučena požíval-li tuto vodu vlastník pro svou domácnost, hospodářství, živnost nebo k pohonu svých vodních děl.

Řádně doložená žádost šlo-li o vyvlastnění za účelem zřízení vodních staveb byla nutná k rozhodnutí. V níž se musel přesně popsat způsob a rozsah projektovaného díla. Ze zákonných ustanovení § 78 a § 86 vyplývalo, že vodoprávní vyvlastňovací řízení bylo podstatnou součástí konsensního řízení vodoprávního a že udělení konsensu a povolení expropriace bylo jedním konstitutivním aktem.

Straně, která o expropriaci žádala, nepříslušel bezpodmínečný právní nárok. Zmocnění vyslovit vyvlastnění nebo vyhradit služebnost příslušelo úřadu, který takto činil na základě volného uvážení.

„Vyvlastňovací řízení nemůže býti zdržováno soukromoprávními spory o vlastnictví, takže správní úřad není povinen s výrokem expropriačním tak dlouho

⁵⁰ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchylkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 107-110.

vyčkávati, až civilní spor o vlastnictví pozemku, který má býti vyvlastněn, bude rozhodnut.“⁵¹

Existovala možnost částečné expropriace soukromé vody v případech, kdy existoval určitý její přebytek eventuálně kdyby nový projekt celého množství vody nepotřeboval.

Vyvlastnění se považovalo za významný zásah do vlastnického práva. Vodoprávní expropriace významně přispěla rozvoji vodního podnikání. Za určité situace nelze chápat vody za statek, který by měl být ponechán k libovolnému užívání v rukou jednotlivců. Nikdy však nesměla přesáhnout míru nezbytně nutnou.

„U vod tento význam pro veřejné blaho spatřován bývá namnoze a to právem již v umožnění využití jejich vůbec, neboť všestranné využitkování vod, byť dělo se i předem v zájmu soukromém, vede nutně k povznesení blahobytu celé země.“⁵²

Vyvlastnění pozemků jak je uvedeno v české úpravě v § 28 opět vyžadoval splnění předpokladu hospodářského zájmu projektantova. Toto zákonné opatření připouštělo trvalé i časově omezené zatížení pozemků služebnostmi. Vylučuje ovšem rozvádění vody v zastavených osadách. Jinak pro účely zabránění vodním škodám, zřízení zdýmacích zařízení, provedení meliorací apod. se toto připouštělo.

„V druhém odstavci § 32. vyslovené obmezení, že v odstavci prvého téhož § normované donucovací právo nevztahuje se ke stavením a ku dvorcům a

⁵¹ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 111.

⁵² HRDINA, J. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. s. 70.

zahradám k těm stavením náležitým ani k parkům ohraženým, nemůže býti vztahováno na expropriaci § 28 lit. b, nýbrž platí jasně a zřetelně pouze § 32.⁵³

V úpravě tohoto institutu panovaly značné rozdíly v českých zemích na Slovensku. Tam se trpělo v situacích vyjmenovaných § 1 a 2 zák. čl. XLI/1881 o vyvlastnění. Dle vodního zákona k zamezení výmolů a k hrazení bystřin. Zákonný článek XVIII/ 1913 zase dovoloval využití třeba k účelům vodních nádrží a děl na vodní sílu. U nás jmenoval vodní zákon případy vyvlastňování následovně: pro účely plavební, přistávání a upevňování lodí a vorů, zřizování nových potahových cest, k prospěšnějšímu upotřebení vody, stavby vodních cest, hrazení bystřin, pro vodní stavby ve veřejném zájmu, pro obce, osady a jednotlivé usedlosti za účelem opatření vody a konečně vyvlastnění užívacích práv na veřejných vodách k zemědělským a zavodňovacím účelům. Obecně lze říci, že odškodnění, pokud nedošlo k dohodě stran, určovaly správní úřady s výhradou cesty soudní a někdy soud sám.

Tehdy platná ústavní listina z 29. února 1920, č. 121 Sb. z. a nař. hovořila o vlastnictví a expropriaci následovně: „Soukromé vlastnictví leze omeziti jen zákonem. Vyvlastnění jest možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.⁵⁴

Naproti tomu, základní státní zákon o všeobecných právech státních občanů z 21. prosince 1867, čís. 142 Sb. z. a nař. zněl ve svém pátém článku ve prospěch těchto právních institutů takto: „*Vlastnictví jest nedotknutelné. Vyvlastnění proti vůli vlastníka nastati může jen v těch případech a tím způsobem, jak ustanovuje zákon.*“⁵⁵

⁵³ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 118.

⁵⁴ srov. MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého do roku 1945*. 3. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2003. s. 345 - 355. ISBN 80-7201-433-1

⁵⁵ Ustanovení čl. 5 zákona č. 142/1867, o všeobecných právech státních občanů

Nabývání pozemků, které jsou potřebné k přistávání a upevňování lodí a vorů a k zřizování nových vodních stezek umožňovaly předpisy občanského zákona, tedy i vyvlastnění podle ustanovení § 365 občanského zákoníku. Kde bylo stanoveno: Žádá-li to obecné blaho, musí člen státu za přiměřenou náhradu odstoupiti i úplné vlastnictví věci.⁵⁶ Řízení vyvlastňovací pak prováděl okresní úřad.

Ve prospěch obcím, osadám i jednotlivým usedlostem uplatňovalo se právo v případě nedostatku vody, aby žádali po majiteli soukromých vod, uvedených v § 4 a § 5, expropriaci za přiměřenou náhradu. Přitom majitel mohl odporovat jen v případě, že vodu, o kterou se zde jednalo, bude k týmž účelům potřebovat sám.

Odškodnění záviselo na dohodě. Pokud k takové dohodě nedošlo, stanovil ho sám úřad. Nespokojení účastníci se pak mohli domáhat nápravy cestou soudní. Výrok se pak podroboval novému soudnímu přezkoumávání a ostatní části nálezu zůstávaly v platnosti. To vše pro hospodářské účely, jejichž existenci zjišťovaly znalci nebo pro hašení požárů. Pro účely meliorační a průmyslové uvedené neplatilo. Zpravidla byla tato forma vyvlastnění spojena s vodoprávním vyjednáváním projektu obce na zásobování vodou (obecní vodovod).

Náhrada tam, kde to bylo možné se poskytovala in natura. Například uvedením pozemku v předešlý stav, nahrazením odebrané vody vodou jinou. Jinak v penězích.

Ve veřejném zájmu mohlo být tohoto právního institutu využito ve prospěch vodních staveb. Charakter stavby přitom nebyl rozhodující. Mohlo se tak jednat o stavby ochranné, regulační, odvodňovací aj. Existenci takového zájmu opět zkoumal úřad.

„Vyvlastnění ve prospěch vodního díla musí býti vysloveno ve výměru, jímž se rozhoduje o přípustnosti projektu, k jehož uskutečnění je nutné toto

⁵⁶ srov. Ustanovení § 365 zákona č. 946/1811, obecného občanského zákoníku

vyvlastnění. V rámci vodního zákona nemůže tedy o vyvlastnění býti rozhodnuto samostatným výměrem.⁵⁷

K zemědělským zavodňovacím a odvodňovacím účelům se přitom postupovalo v souladu se zákonem melioračním z roku 1884. Zákon o neškodném svádění horských vod zase sloužil jako vodítko k expropriaci pro potřeby hrazení bystřin.

4. Správní rady ve věcech vod

Část šestá českého vodního zákona věnovala se úřadům. První ustanovení věnující se této problematice byl § 75. „*Všeliká záležitost, jež se týče podle toho zákona užívání, neb svozování vody nebo bránění vodě, přísluší k působnosti politických úřadů.*“⁵⁸ Totožné znění uvádí se i pro území Moravy i Slezska.

Slovensko pro záležitosti ve věcech vod stanovuje příslušnost administrativního tedy politického úřadu. Zmiňované zakotvuje do § 156. „*Vo všetkých tých záležitostiach, ktoré sa dľa prítomného zákona vzťahujú na úpravu a používanie vody alebo na ochranu proti vodám, príslušná je právomocenská vrchnosť.*“⁵⁹

„Do kompetence úřadů vodoprávních spadají jen ony formy užívání, svádění vod a bránění se jim, které nalezly zákonné úpravy ve vodním zákonu, nikoliv však ony formy, které došly úpravy zákony zvláštními. (Silničními,

⁵⁷ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 215.

⁵⁸ Ustanovení § 75 zákon č. 71/1870 z. z. čes., o tom, kterak vody užívati, ji svozovati a jí se brániti

⁵⁹ Ustanovení § 156 zákonného článku XXIII., o vodnom právu

železničními, stavebními řády a pod.) – Svádění vod z obecních cest a silnic nespadá do pravomoci úřadů vodoprávních, nýbrž samosprávních.⁶⁰

Výše zmiňovaný paragraf platící na českém území všeobecným způsobem ohraničuje působnost politických úřadů ve věcech vodoprávních.

Jejich činnost je možno rozdělit do tří základních skupin. Činnost správní, policejní a soudní. V poslední jmenované často docházelo ke kompetenčním sporům mezi těmito úřady a soudem. Předmět spočíval v rozhodování sporných otázek vodoprávních a urovnávání kolize zájmů dvou nebo více zúčastněných.⁶¹

Policejní činnost se projevovala zvláště ve vydávání speciálních nařízení a zákazů, dohledem nad řádným stavem a užíváním děl anebo ve vykonávání pravomoci trestní. Politické úřady měly dbát na to, aby bylo dodržováno ustanovení zákonů vodních. Přímý dozor příslušel úřadům místní policie.

Mezi správní náleželo hlavně propůjčování různých koncesí, úprava poměrů vodních družstev, evidence vodoprávních poměrů v okrese existujících.

Pro prejudiciální otázky platila zásada, která tyto otázky svěřovala úřadu, který byl povolán k rozhodnutí hlavního předmětu sporu. Takovými častými otázkami, které často úřad řešil, bylo rozhodnout otázku veřejnosti určité vody proto, aby mohl vyhovět či nevyhovět žádosti o povolení užívacího práva k vodě.⁶²

Úřad vodoprávní však nemohl řešit čistě soukromoprávní otázky a vydat tak rozhodnutí o vlastnictví nebo držbě. Mohl však pro svou vlastní potřebu za

⁶⁰ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 180.

⁶¹ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 282.

⁶² srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 283.

podmínek § 44 správního řízení č. 8/1928 učinit prejudiciální úsudek s výhradou eventuálně opačného rozhodnutí soudu.

Zákon mu ukládá, aby předem pečoval o docílení dohody mezi účastníky, přihlížel k existenci právoplatných závazků třetích osob i veřejných prospěchů. To se projevovalo v povolání orgánů služby veřejné, znalců k jednání. Současně měl povinnost věc důkladně vyšetřit, vyslechnout dobrozdání znalců a návrhy stran.⁶³

„Příslušný byl k rozhodování otázky platnosti a vykonatelnosti veřejnoprávních úmluv. „Tyto smlouvy, pokud vodoprávní úřad o nich zjišťuje, že neodporují veřejnému zájmu bývají pojaty do vodoprávního výměru a stávají se jeho integrující součástí.“⁶⁴

Z politických úřadů byl příslušný zpravidla úřad I. stolice. O odvolání rozhodovala stolice druhá a třetí.

Následující paragraf proklamuje pravidlo, že místně příslušný byl okresní úřad (magistrát) toho okresu, v jehož správním obvodu se vodní dílo nacházelo nebo mělo být teprve zřízeno.(§76)

„Pro určení příslušnosti úřadu je směrodatná ta okolnost, kde je umístěna ta část vodního díla, kterým má býti dosaženo účelu podniku. Je tedy nerozhodné, když určité vlivy vodního díla možno konstatovati vzhledem ke spojitosti vod ve více okresech, jimiž vody protékají.“⁶⁵

Ovšem z tohoto pravidla o příslušnosti okresních úřadů existovaly výjimky. A to takové, kdy se předpokládá příslušnost zemského politického úřadu

⁶³ srov. PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 284.

⁶⁴ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 182.

⁶⁵ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 183.

v povolování staveb a převozů ve veřejných tekoucích vodách splavných. Dále za smyslem odvrácení podjatosti obce pakliže ona, která vykonávala politickou správu, sama podnikla zřízení vodního díla.

Zemským úřadům příslušelo rozhodnout o udělení vodoprávního povolení ke stavbám i (změnám na nich) ležícím i na mlýnském náhonu, kterým se odváděla voda ze splavného toku.

Na řízení trestní o přestupcích spáchaných vzhledem k vodním dílům na veřejných tocích nebo vzhledem k užívání vody v nich, přestupky dle § 21 a 44 vod. zákona však náležela příslušnost úřadům okresním. Rovněž podle § 15 se jim svěřovalo vydání policejních nařízení o tzv. obecném užívání vody ve splavných řekách.

„Příslušnost zemských úřadů jako úřadů vodoprávních, nevylučuje právo zemského úřadu, aby delegoval okresní úřad ku provedení vodoprávního řízení, které bude sloužiti za podklad pro jeho rozhodnutí. Okresní úřad nemůže ovšem ve věci rozhodnouti, nýbrž je pouze výkonným orgánem zemského úřadu ku provedení části vodoprávního řízení.“⁶⁶

Nálezy správních úřadů v záležitostech práva vodního měly někdy platnost konečnou, ale někdy jen dočasnou, která pominula pravomocným soudním rozsudkem. Tak tomu bylo zejména v případech podle § 38, 40, 52 a 87.

„V záležitostech práva vodního sluší přednost dáti řízení správnímu, poněvadž úřad správní může dotčené vodní poměry upravit tak, aby vody užívalo se v obecném prospěchu zemědělství a průmyslu, kdežto soud rozhodnouti může toliko konkrétní spornou otázku. Správní řízení zakládá se v zásadě vyšetřovací, soudní však v zásadě projednávací.“⁶⁷

⁶⁶ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. Praha: V. Linhart, 1937. s. 184.

⁶⁷ ČÍŽEK, K. *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870 pro království České : doplněno příslušnými zákony a nařízeními a objasněno z rozsudků nejvyšších stolic : s obsáhlým abecedním i chronologickým seznamem věcným*. Praha : Jindř. Mercy, 1886. s. 261.

Jak vyplývalo z rozhodnutí ministerstva vnitra správní úřad měl o své kompetenci samostatně rozhodnout a proto nezávisela příslušnost správního úřadu na okolnosti, zda soud sám prohlásil se za nepříslušný.

ČÁST DRUHÁ: Vývoj právní úpravy po roce 1920

Kapitola třetí: Vodní knihy

Vedení vodních knih nařizuje již zákon ze dne 30. května 1869, ř. z. č. 93 v § 22. „*Listina, kterou úřad společenstvou uznává, statuta, seznamenání členů a podpisy těch, jenž na místě představenstva podepisují, vše to budiž ve zvláštní knize (knize vodní) zapsáno a každá změna v tom učiněná budiž tam připomenuta. Tato kniha vodní vedena bud' u úřadu, a každému bud' dovoleno, aby v ni nahledl.*“⁶⁸

Úpravu tohoto institutu lze najít v ustanoveních všech zemských vodních zákonů z roku 1870.

„Zařízení a vedení vodních knih bylo upraveno pro Čechy, Moravu a Slezsko nařízením ministerstva orby, v dohodě s ministerstvy vnitra, spravedlnosti a obchodu, k zemským vodním zákonům, a to v Čechách nařízením z 20. září 1872, č. 52 čes. z. z., k zemskému vodnímu zákonu z 28. srpna 1870, č. 71 čes. z. z., na Moravě nařízením z 20. září 1872, č. 33 mor. z. z. k zemskému vodnímu zákonu z 28. srpna 1870, č. 65 mor. z. z. a ve Slezsku nařízením z 20. května 1873, č. 35 slez. z. z., a k zákonu ze dne 6. března 1873, č. 28 slez. z. z.“⁶⁹

Nařízení tato byla ve skrze totožná. To s platností pro Čechy s 15 paragrafy uvádím jako výchozí.

Moravský a slezský vodní zákon obsahuje nejdůležitější úpravu v §§ 56, 99 a 100. Český zemský vodní zákon se této problematice věnuje v § 57, § 100 a § 101. Paragraf 57 posledního zmiňovaného předpisu pojednávající o vodních družstvech stanovoval, že listina uznávající právní trvání vodního družstva, stanovy, seznam členů a podpis osob, které podpisují za představenstvo, měly být zapsány ve vodní knize. Zaznamenat se zde měla i každá vyskytnuvší změna.

⁶⁸ Ustanovení § 22 zákona č. 93/1869 ř. z., o právu vodním

⁶⁹ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 3.

Paragraf 100 obsahoval povinnost vedení vodní knihy s vodními mapami u každého okresního úřadu.

Paragraf 101 pak stanovoval, že zařízení a vedení vodní knihy s vodními mapami mělo být upraveno nařízeními správními.

Pro každé zapisované právo se vyhrazoval určitý počet listů s rubrikami.

„Mimo jiné rubriky tyto: Řadové číslo zápisu, jméno obce, po případě osady, v níž jest předmět zápisu do vodní knihy, jméno vody a nemovitosti, s níž jest spojeno právo na užívání vody, jméno vlastníka, u vodních družstev název vodního družstva a označení vodní mapy (§10), v níž jest vyznačen předmět vodního práva.“⁷⁰

„Označení účelu, rozsahu, míry a způsobu užívání vody, udání dovolené výše nadřžování vody, místa a formy cejchu, vypsání strojů, zařízení vpouštěcích, vedení a nadřžování vody, jakož i všech jiných pro objem a míru užívání vody směrodatných zařízení se vztahem na právní listiny, neb není-li jich, na skutečný stav.“⁷¹

Dále označení služebností, které se vztahovaly na užívání této přírodní suroviny a odkaz na sbírku listin s udáním jejich počtu.

Vyjmenované pokyny pro zapisování trpěly nepřesnostmi. Někdy to činilo zápis příliš stručným, jindy zase rozvláčným.

Důležitou součástí vodní knihy stávaly se mapy přehledné, detailní v měřítku map katastrálních a mapy speciální. Zakreslování se mělo dít pravidelně technickými orgány. Tyto plány byly základem vodoprávního jednání.

Sbírka listin se uplatňovala hlavně u vodních družstev. Do této sbírky se mohly uložit údaje těchto společenství v okresu a to v podobě úředně ověřených opisů. Například stanovy nebo seznamy členů.

⁷⁰ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 6.

⁷¹ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 6.

V neposlední řadě obsahovala vodní kniha i ustanovení o výši vodních cejchů. Vodní cejchy představovaly zvláštní zanesení o nejvyšší dovolené vzdušné vody zavedené už mlýnským řádem z roku 1814.

Platil princip publicity. Do vodní knihy, úředních jednacích spisů, na něž se v ní poukazovalo, i vodních map mohl každý v úředních hodinách a za dozoru úředního nahlédnout a to i bez konkrétního právního zájmu. Za předepsaný poplatek pořizovat si z ní úředně ověřené kopie i opisy i kopie plánů.

Okresní politický úřad měl zápisy na starosti. Jeho povinností bylo ve svém okrese bezodkladně zjistit veškerá vodní práva. Zápisy konal prostřednictvím formuláře, který rozeslal oprávněnému k vodě a předsedovi vodního družstva či ústním podáním držitelů těchto práv. Orgány zemské politické správy pak zkoumaly vhodnost a správnost činnosti okresních úředníků při úředních revisích a komisionelní řízení.

Zápisu do vodních knih se na rozdíl od pozemkových knih nepřikládal právní význam, takže sloužily spíše jako evidenční pomůcka a nepodávaly tak ani důkazy o existenci vodního oprávnění. V cizích zákonodárstvích jako například v Bavorsku právní význam měly.

„Děly se dle časového pořadí. Jakým způsobem probíhaly zápisy již existujících práv určoval § 4 až 6 výše uvedených nařízení. Ten děl se jedinečně dle zjištěného skutečného stavu bez jakéhokoliv rozhodování. Vzhledem k tomu má kdokoliv právo popírat správnost zápisu vodního práva a tudíž i jeho existenci, resp. rozsah a úřad vodoprávní teprve dle výsledku zahájeného sporu zápis ten opraví.“⁷²

Poskytovaly tedy úřadům i stranám přehled o vodních právech a umožňovaly jim nalézt právní listiny a plány vztahující se k nim. V neposlední řadě měly blahodárný vliv na vodní hospodářství, jelikož shromažďovaly cenný materiál pro posouzení hospodářských a právních poměrů k vodám. Fungovalo

⁷² PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 397.

vedení vodních knih u každého politického úřadu. Na Slovensku pak bylo zavedeno jejich vedení u politických úřadů vyšších (župních).

Jejich hlavní účel spočíval v tom, že byly důležitým podkladem pro vyměřování daně z vodní síly. Tento typ daně byl zaveden v roce 1921 zákonem č. 338/1921 Sb. o dani z vodní síly.

Při praktickém provádění některých ustanovení nařízení vlády republiky Československé ze dne 12. května 1922, č. 142 Sb. z. a n., jímž byl proveden zákon o dani z vodní síly přišlo se na to, že nepořádek panující v těchto pomůckách komplikoval finančním úřadům jejich práci.

„Z tohoto důvodu došlo k založení nové evidence silotvorných stanic, obsahující tato udání: „Jméno toku, místo zdaněného podniku, obec, číslo popisné, jméno podnikatele, průtočné množství vody odpovídající největší možné výkonnosti, příslušný spád, nejvyšší možnou výkonnost, počet zdaněných hodinových koňských sil, dobu skutečného provozu a výšku daně.“⁷³

Nelze opomenout ani jejich další účel spočívající v evidenci ale i zabezpečení koncesních práv.

„Prokáže-li se právními listinami (vodoprávními nálezy), že zápis ve vodní knize není správný, musí být opraven, aniž by oprava měla nějaký účinek právní na osoby třetí.“⁷⁴

Evidenční charakter měly vodní knihy i na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. V těchto zemích měly navíc praktický význam i tím, že se jimi udržovala evidence právoplatných vodoprávních rozhodnutí i plánů.

Při praktickém provádění § 28 nařízení vlády Československé ze dne 12. května 1922, č. 142 Sb. z. a n. bylo shledáno, že vodní knihy jsou v mnoha případech ve značném nepořádku. To činilo potíže pro finanční úřady, které pak

⁷³ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 17.

⁷⁴ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 77.

obtížně prováděly zdanění vodní síly. Tento nesoulad byl i s katastrem vodních sil, jež vedl československý hydrologický ústav.

Objevila se tedy potřeba vodní knihy pro své vyskytnuvší vady novelizovat ještě před vydáním nového zákona, aby bylo možné použít materiálu čsl. státního hydrologického ústavu a finančních úřadů. K tomuto by nestačovala pouhá instrukce ministerstva zemědělství.

Vydáním vládního nařízení č. 160/1925 Sb. z. a n., které upravuje zařízení a vedení vodních knih skončila platnost těchto nařízení a zároveň jimi byla připravena půda pro reformu vodního práva.

1. Vládní nařízení č. 160 a 161/1925 Sb. z. a n.

Vládní nařízení ze dne 8. července 1925 č. 160/1925 upravuje zařízení a vedení vodních knih se sbírkami listin, map a plánů v území mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus. Obsahuje 17 paragrafů. Druhé nařízení stejného data obsahuje o jeden paragraf více.

Jejich účelem bylo odstranit chyby, které se objevily v nařízeních z roku 1872 a 1885 a současně obě nařízení sblížit. Zároveň představovaly prozatímní revizi vodních knih, která se stala základem nové evidence a nového pořádku ve vodních věcech bez novelizace vodního zákona. Dosáhlo se jimi úplné evidence všech vodních práv.⁷⁵

Tyto předpisy předpokládaly, že dosavadní vodní knihy s jejich rubrikami jednotlivých vložek zůstanou zachovány. Změna postihla jen jejich stylistickou úpravu. Doplněním a zdokonalením dosud platných předpisů v některých otázkách již nebylo místo pro volné uvážení vodoprávních úřadů.

Novotou v oblasti map se stalo nahrazení detailních map v měřítku katastrálních mapami topografickými v měřítku 1 : 25.000. Toto měřítko sice přímo nepředepisovalo uherské nařízení, ale to nebránilo jeho využití.

⁷⁵ srov. ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 119.

Nařizovalo se, aby se pro každé vodní dílo opatřily opisy všech právoplatných vodoprávních povolení, jejich změn a vodoprávní kolaudace a aby se k nim připojily vodoprávním úřadem klausulované schvalovací plány (speciální mapy).

Dle paragrafu 2 prvního nařízení se do vodní knihy zapisují práva na užívání vody a to jak ta trvalá, tak též ta nově vzniklá pokud je k nim potřeba úředního povolení nebo by ho bylo třeba, kdyby stanovené stavby neprováděl stát. Dále výše vodních cejků, údaje o vodních družstvech a jejich změny, kdežto druhé nařízení, platné pro Slovensko a Podkarpatskou Rus stanovovalo, že do vodní knihy se zapisují veškerá v území župy již trvalá nebo příště nově vzniklá vodní díla a používání vodní byla-li závislá na úředním povolení, nebo by ho bylo třeba, kdyby ty které stavby neprováděl stát.

Toto různé znění způsobilo, že v celé Československé republice se začaly zapisovat veškeré vodní stavby. Vyjma mostů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Obsah vodní knihy určuje paragraf 3 takto: Podací protokol, vlastní vodní knihy a sbírky listin, map, plánů a rejstříků.

Rubriky podacího protokolu jsou běžné číslo, den, měsíc a rok, kdy spis došel, jméno úřadu, zápis nařizujícího a stručné udání předmětu zápisu, datum a číslo výměru, jímž je zápis nařízen, číslo vložky vodní knihy, do níž se stal zápis a nakonec počet příloh.

Paragraf 5 hovoří o povinnosti vyhrazení zvláštní vložky nejméně o jednom listu pro každé zapisované právo. Záznam změn výše uvedeného práva mají být v časovém pořádku. Podával podrobná ustanovení a poučení, která data se zapisují v jednotlivých rubrikách.

Záznamy o vodních družstvech s minimálně jedním listem, které tvořily součást vodních knih s rubrikami popisovanými v § 6. Rovněž je zde stanovena oznamovací povinnost představenstev vodních družstev vůči politickým úřadům I. stolice o veškerých změnách členů a jiných skutečnostech jich se dotýkajících.

Sedmý paragraf popisuje číslování jednotlivých vložek i jejich označování.

Následující dvě ustanovení udává měřítko map politických okresů a zároveň barevné zakreslování a číslování vodních děl, silnic, drah, které svými příkopy nebo vozovkou odvádějí vodu i mosty apod. Evidenci zápisů pak zajišťuje zřízený rejstřík.

„Datům, vyplývajícím z provádění zákona o dani z vodní síly, ani datům čl. státního ústavu hydrologického se nepřikládá právní význam a nezakládají se do sbírky listin a plánů toho kterého předmětu zápisu do vodní knihy, nýbrž do sbírky společných listin a plánů, jež mají význam toliko orientační.“⁷⁶

Aby byl zajištěn řádný postup při zápisech do vodní knihy, předepisuje § 11 úřadu dávajícímu povolení k užívání vody, aby určil zároveň též znění zápisů, jež mají být v důsledku tohoto povolení učiněny do vodní knihy, a sdělil je všem, jimž doručí povolení k užívání vody, současně s tímto povolením na vědomí. Takto se zajistí i spolehlivá shodnost spisů a zápisů do vodních knih.

Paragraf 13 udává, že v případě nesprávnosti zápisu má být provedena oprava a to z úřední povinnosti nebo na návrh. Dále zakazuje škrtnání ve vodních knihách.

Následující paragraf uznává veřejnost vodních knih, ale zároveň zakazuje její odnášení či vypůjčování a to ani pro úřední potřebu.

Za účelem doplnění vodních knih má úřad oprávnění požadovat od finančních úřadů, kterým náleží vyměřovat daň z vodní síly i od čl. ústavu hydrologického vysvětlení a pomůcky pro toto doplnění.

Vládního nařízení č. 160/1925 pověřuje ministra zemědělství, aby po dohodě s ministry vnitra, spravedlnosti, veřejných prací a financí toho nařízení provedl.

„Tyto předpisy jsou doplněním a zdokonalením platných vodních zákonů v otázkách, zůstavených dosud volnému uvážení vodoprávních úřadů; neboť tím, že ve formě návodu se uvádí, co sluší zapisovati do sloupců vložek vodní knihy,

⁷⁶ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 121.

ukládá se nepřímo vodoprávní úřadům, aby potřebná data zjistily během vodoprávního řízení a přesně je určily v povolovacím nálezu.⁷⁷

„Obě vládní nařízení o zařízení a vedení vodních knih č. 160 a 161 Sb. z. a n. z r. 1925 byla vypracována tak, aby se kryla svými ustanoveními, pokud to připouštějí různá vodní zákonodárství, a aby po reformě vodního práva mohla splýnouti s nepatrnými změnami v jedno vládní nařízení k novému vodnímu zákonu Československé republiky.“⁷⁸

Rozbíhají se přitom jen do úpravy mostů, neboť nařízení č. 160/1925 Sb. z. a n. předpisuje, která jest zapisovati při mostech, kdežto nařízení č. 161/1925 Sb. z. a n. o zápisech mostů nemluví.⁷⁹

⁷⁷ ČERNÝ, J. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. s. 119.

⁷⁸ ČERNÝ, J. *Pokyny k vládním nařízením čís. 160 a 161 Sb. z. a n. z r. 1925 O vodních knihách : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1926. s. 10.

⁷⁹ srov. ČERNÝ, J. *Pokyny k vládním nařízením čís. 160 a 161 Sb. z. a n. z r. 1925 O vodních knihách : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1926. s. 9.

Kapitola čtvrtá: Úprava vodních staveb

1. Výklad pojmu vodní stavby

Pokrok práva vodního, který byl vnímán na rozdíl od práva římského i občanského se projevoval v uvědomění si povinnosti, že každý jednotlivec měl přispívat k vodním a ochranným stavbám pokládaným tak za veřejné břemeno, které se podrobovalo úřednímu dohledu.

Za nejdůležitější kategorii staveb možno považovat státní stavby vodní. O těchto stavbách rozhodovalo ministerstvo zemědělství resp. veřejných prací a budovaly se ve veřejném zájmu. Mezi ně se řadily stavby ochranné. Ty se dále dělily na pobřežní ochranné stavby a stavby regulační. Obě s funkcí ochrany před vodou a jejími škodlivými následky jak v soukromém tak ve veřejném zájmu.

„Pobřežní ochranné stavby mají za účel zřízení a udržování břehů, hrází a nádrží v dosavadním stavu bez podstatné změny vodního toku, resp. jeho směru.“⁸⁰

Mezi ně se řadily hráze, pletené hradby i osázení břehů, ochranné zdi, údolní přehrady, vykácení stromů a křovin v případě, že by překážely toku a tak nepřímo břeh ohrožovaly.⁸¹

Pro tento druh staveb zákon připouštěl expropriaci ve veřejném zájmu. Pro stavby regulační uvedené neplatilo.

Trvalá ochrana vyžadovala předchozího úředního povolení. Naprosto vždy se vyžadovalo, pokud se jednalo o díla s touto funkcí na veřejných vodách. V soukromých pokud by se týkala cizích práv, změny toku nebo jeho výšky. Přechodná ochrana zřízená v době hrozícího nebezpečí si toto nevyžadovala,

⁸⁰ PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 156.

⁸¹ srov. *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 210. ISBN 80-902752-9-X.

ovšem mohl ji vodoprávní úřad eventuálně starosta nařídit. Povolení bylo třeba nejenom ke zřízení, ale i ke změně stavby. Stejně se tak uplatňovalo u vodních děl uživacích. Spolu s příbraným znalcem se pak o ní v rámci vodoprávního řízení rozhodlo. K odepření zřídit takovou stavbu docházelo v případech, kdyby obecně či pro jednotlivé sousední pozemky zvyšovala nebezpečí např. záplav.

„Regulační vodní stavby prováděny jsou za účelem korektury říčního koryta a tím vodních odtokových poměrů a dosahují účele toho buď opravou a úpravou dosavadního koryta vodního nebo jeho přeložením a změnou. Regulace pozůstává tudíž v čištění, prohloubení, zúžení, rozšíření, vyrovnání neb zkrácení řečiště.“⁸²

Rovněž na Slovensku mohl stát provést úpravu splavných řek a řek, které tvořily státní hranici jako i čištění koryta a ochranu břehů.

Takovéto rozsáhlé a nákladné práce prováděl ne základě vodoprávního povolení stát, okresy, obce, vodní družstva. Stát potřeboval tohoto povolení jen na Moravě. Ostatní veřejnoprávní korporace na něm byly závislé a to na veřejných vodách vždy, na soukromých pak tehdy působilo-li se stavbami na cizí práva.

Poškození vodních staveb se pokládalo za polní pých, bylo trestné a posuzovalo se podle všeobecného trestního zákona. Pachatel vedle trestu musel zaplatit i veškerou škodu.

„O stavbách pobřežních platí obecně pravidlo, že jest vlastníku břehu volno se svým břehem nakládati jak chce, pokud na samé řečiště podstatně neúčinkuje.“⁸³

Pro provádění, udržování a využitkování vodních staveb mohla být zřizována vodní družstva.

⁸² PROCHÁZKA, B. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského*. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. s. 157.

⁸³ ČÍŽEK, K. *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870 pro království České : doplněno příslušnými zákony a nařízeními a objasněno z rozsudků nejvyšších stolic : s obsáhlým abecedním i chronologickým seznamem věcným*. Praha : Jindř. Mercy, 1886. s. 181.

„Důležitým druhem vodních staveb státních jsou projekty vodocestné (průplavy v § 1 zák.č. 66/1901 ř. z. uvedené) a regulace řek v § 5 téhož zákona vzpomenuté.“⁸⁴

Ve prospěch jakýchkoliv vodních staveb museli vlastníci břehů snášet jejich provádění a udržování a to vše v případě nutnosti. Takové omezování projevovalo se složení, přípravě staviva, k dovozu i odvozu věcí apod.

2. Zákon č. 333/1919 Sb. z. a n. o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest

Vodní cesty se diferencovaly na přírodní a umělé. Umělé (průplavy) připojovaly se na splavné vodní toky a vedly buďto k dopravním střediskům případně k jiným přirozeným vodním cestám. Přirozené vodní cesty získávaly se u větších řek jejich úpravou zaměřenou obzvláště na úpravu břehů, odstranění zákrutů. U menších řek pak výstavbou jezů.

Tento zákon o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest pozměnil znění svého předchůdce zák. č. 66/1901 ř. z. o stavbě vodních drah a o provedení úpravy řek. Přeměnil pražskou pobočku pro provádění prací na středním Labi na samostatné ředitelství vodních cest.

Nařizoval, že veškeré věci stavby vodních cest pokud byly přejaty a prováděny Československým státem a podle zákona z 11. června 1901 č. 66 ř. z. patřily do působnosti bývalého ministerstva obchodu ve Vídni, náležely již do oboru působnosti ministerstva veřejných prací.⁸⁵

Podle závěrečného paragrafu bylo provedení tohoto předpisu přiznáno ministrům obchodu a veřejných prací.

„Vydáním tohoto zákona bylo umožněno dokončení mnohých národohospodářsky velmi důležitých staveb, mezi něž nutno v první řadě uvést

⁸⁴ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 231. ISBN 80-902752-9-X.

⁸⁵ srov. zákon č. 333/1919 Sb., o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest

Masarykovo zdymadlo na Labi u Střekova, zdymadla u Vraného a u Štěkovic na Vltavě s elektrárnami, urychleno splavnění a úprava středního Labe, dobudovány přístavy na Dunaji v Bratislavě a v Komárně, přehrady na Chrudimce u Seče, na Dyji u Vranova, na Teplé u Karlových Varů atd.⁸⁶

3. Vodní fond

Zákony č. 49/1931 a č. 50/1931 Sb. zřizovaly samostatné fondy. Jejich poslání se spatřovalo v přesném rozdělení kompetencí mezi zúčastněnými odbory státní správy, sjednocení práva platícího na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, ale především proto, aby byl sjednán přesný právní podklad pro úhradu nákladů vodohospodářských staveb a zároveň se pro ně zajistily potřebné prostředky.

K jejich schválení došlo 27. 3. 1931. Platnost byla dána 2. dubna téhož roku. Účinnost pro oba tyto předpisy stanovovala se od 1. 1. 1931. Prvý zákon Státní fond pro vodohospodářské meliorace (tzv. meliorační fond) a druhý známý jako Státní fond pro splavení řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil při ministerstvu veřejných prací (tzv. vodocestný fond).

Právní formou právnické osoby, které mohly nabývat práva a zavazovat se jejichž správa a zastupování navenek příslušela resortním ministrům. Správa se vykonávala po dohodě s ministerstvem financí.

„Roční rozpočty fondů a roční jejich účetní závěrky tvoří součást rozpočtů státních a závěrečných účtů státních a zároveň s nimi jsou zákonodárnými sbory schvalovány.“⁸⁷

Pro stavby, které měly tyto fondy zabezpečit se u příslušných ministerstev zřizovaly poradní orgány, které podávaly fondům posudky a návrhy o těchto

⁸⁶ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 242. ISBN 80-902752-9-X.

⁸⁷ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 234. ISBN 80-902752-9-X.

stavbách. Zřetel při jejich činnosti měl zejména zohlednit zájmy zemědělské, průmyslové, dopravní, obchodní a živnosti.

Veškerý režim vodních toků v Československé republice byl přesně rozdělen mezi oba fondy.

Tyto předpisy přinesly významnou změnu, protože zrušovaly komise kanalizační regulační.

Meliorační fond obsahoval 32 paragrafů. Prostředky tohoto fondu se zásadně prováděly nebo podporovaly úpravy všech vodních toků, vyjma těch, jejichž úpravy náleželo fondu vodocestnému. Mezi takové patřily úpravy Labe od místa 400 m nad mostem u Hořenického mlýna v Jaroměři až po státní hranici, Vltavy od jezu v Rožnově u Čes. Budějovic až po ústí do Labe s vyústními tratěmi Malše v obvodu Čes. Budějovic, Otavy od dolní hranice města Písku po ústí, Sázavy od železničního mostu v Čerčanech po ústí a Berounky od Plzně až po ústí i s jejími přítoky v obvodu města Plzně, Odry od soutoku s Opavicí po státní hranici i s vyústními tratěmi Ostravice od jezu Vratimovského po ústí a Lučiny od mostu u Hranečnicka po ústí, Dunaje, Moravy od soutoku s Dyjí až po ústí, Váhu od železničního mostu vedoucího ze Žiliny do zastávky Teplička n. Váhem až po ústí, Tisy v trati mezinárodní.⁸⁸

Toto přesné vymezení jmenoval § 3 odst. 1 citovaného zákona. Další práce uváděl ve svých odstavcích 2 až 5 za příklad možno uvést neškodné svádění horských vod, hrazení bystřin vyjma úpravy místních šterkonosných toků a bystřin vtékajících do Labe a Vltavy a tak dále.

Ministerstvo veřejných prací mělo do tří let od vydání těchto zákonů vypracovat projekty na splavení řek Ohře a Moravy od Olomouce k ústí.

Fond meliorační zrušoval obě předešlé úpravy meliorací a to konkrétně úvěrové položky ministerstva zemědělství a státního melioračního fondu při tomto

⁸⁸ srov. zákon č. 50/1931 Sb. z. a n., o státním fondu pro splavnění řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil

zmiňovaném resortu. Dělí se na část dvě části. Část A sloužila k provádění či podporování prací uvedených v § 3, odst. 1.

Část B podporovala stavby v druhém odstavci téhož paragrafu týkající se plošné meliorace půdy kteréhokoli druhu, zásobení obcí vodou pro zemědělsko-hospodářské potřeby, skupinové vodovody, odvodnění obcí i zřízení vodních nádrží s účelem závlahy, zásobení obcí vodou nebo jiné potřeby zemědělské.

Pro zajištění peněžních prostředků si mohl obstarat zápůjčky, ale primárně plynuly z dotací od státu. Nevyčerpaná částka na konci kalendářního roku se převáděla obvykle na rok následující, ukládala se u poštovní spořitelny anebo se za ní nakupovaly veřejné dluhopisy. Zápůjčky až do výše 48 mil. Kč u části A. V druhé části pak pouze pro úhradu příspěvků povolených před vydáním tohoto zákona.

„Z příspěvků fondu lze prováděti nebo podporovati pouze takové stavby, jichž projekty a rozpočty byly schváleny jednak vodoprávními úřady, jednak ministerstvem zemědělství a při stavbách vodovodních a kanalizačních také v dohodě s min. veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.“⁸⁹

Dozorem nad stavbami i prováděním vodohospodářských staveb pověřovaly se zemědělsko-technické skupiny zemských úřadů a jimi podřízené zemědělsko-technické oddělení okresních úřadů v České zemi, zemědělsko-technické stavební správy v zemi Moravskoslezské a Slovenské. Celá zmiňovaná služba podléhala v III. instanci ministerstvu zemědělství. Takto to ustanovoval zákon o organizaci politické správy pocházející z r. 1927.

Stavby provedené fondem jako stavebníkem udržoval sám fond. Ty, které byly provedeny zemí jako stavebníkem udržovaly země pomocí příspěvku fondu. V procentech tento příspěvek však nesměl být vyšší než na stavbu. O jezy s jejími příslušenstvími pečoval vlastník vodního díla, nebo komu tato činnost příslušela u komunikací.

⁸⁹ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 236. ISBN 80-902752-9-X.

Pokud stavebník i po vyzvání neplnil své povinnosti, mohlo ministerstvo zemědělství určit vládního komisaře k provedení nutných udržovacích prací.

Později vznikl institut společných dotací, který fungoval na základě svého řádu za účelem zjednodušení příspěvkového řízení.

Zákon č. 49/1931 Sb. na území Slovenska platil do roku 1941. Tehdy tady došlo k jeho nahrazení zákonem ze dne 28. ledna 1941, č. 20 Sl. z.

Vodocestný zákon členil se na dvaadvacet paragrafů. Starším předpisem, jenž měl zabezpečit vybudování vodních cest kupříkladu tu Vltavskou z Českých Budějovic do Prahy byl říšský vodocestný zákon z roku 1901. O jeho prosazení se zasloužily mladočeši. Jmenovitě Ing. Jan Kaftan a JUDr. Václav Šílený.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi dříve platil vodocestný zákon vydaný jako zák. čl. XLIX/1908. Ochraňoval především nejúrodnější území řek Dunaje, Moravy, Váhu a Tisy. Z prostředků vodocestného fondu se prováděly stavby vodních cest umělých i přirozených, regulační práce související se splavněním řek, vybudování přístavů, údolních přehrad a využitkování vodních cest.

Nový zákon vodocestný jmenoval vodohospodářské práce a stavby, které se měly provádět ve svých úvodních ustanoveních. V letech 1931 – 42 mu měl stát věnovat sedmdesát milionů korun českých. Fond byl osvobozen od kolků a poplatků. Řešena zde byla i otázka povinnosti zájemců přispívat na stavby prováděné fondem.

Stavby provedené podle tohoto zákona přešly k prvnímu lednu roku 1939 do vlastnictví Československého státu bez ohledu na dřívější ustanovení zákona.

K zrušení obou fondů jako právnických osob došlo k 1. 1. 1939 vládním nařízením č. 383/1938 Sb. „Závazky fondů vzniklé z uzavřených zápůjček byly převzaty státem jako společný státní dluh, kde jsou úrokovány a umořovány.“⁹⁰ Jejich příjmy a výdaje zařadily se do státního rozpočtu a to zvláště pro Čechy,

⁹⁰ *Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž.* Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. s. 242. ISBN 80-902752-9-X.

Moravu a Slovensko. Stejně tak povinnosti třetích osob proti zrušeným fondům v nezměněné podobě přešly na stát.

Kapitola pátá: Mezinárodní smlouvy o říčních sítích

1. Dunajská říční síť

Dunaj je řeka mezinárodního významu. Úmluva z roku 1922 stanovila definitivní Dunajský statut. Obsahovala 44 článků a závěrečný a dodatkový protokol. Její vznik měl určit pravidla podle kterých byla definitivně stanovena svobodná plavba na této řece. Svobodu plavby a rovnost vlajek zajišťovaly dvě komise, a to Evropská komise dunajská pro část řeky zvanou Dunaj přímořský a Mezinárodní dunajská komise pro Dunaj říční.

Československo ji na základě usnesení Národního shromáždění ze dne 31. května 1922 schválilo o rok později ratifikační listinou podepsanou prezidentem i ministrem zahraničí. V článku I. Bylo konstatováno, že plavba na Dunaji je svobodnou a přístupnou všem vlajkám za podmínek všeobecné rovnosti na celém splavném toku mezi Ulmem a Černým mořem s výhradou stanovenou v člancích 22 a 28 úmluvy. Tato síť se skládala z řek Moravy a Dyje pokud jejich tok tvořil hranici mezi Rakouskem a Československem. Dohled nad svobodou plavby a rovností vlajek, svobodným užíváním přístavů a jejich zařízení měly dvě komise a to Evropská komise dunajská a Mezinárodní dunajská komise.

Sídlem Evropské komise bylo město Galac a její kompetence zůstaly ve stejném rozsahu jako byly před 1. světovou válkou.

Složení komise mezinárodní bylo obsaženo v čl. 8 a byly v ní zástupci určení dle mezinárodních smluv Saint – Germainské, Neuillynské, Trianonské.⁹¹ Podle článku 9 pobřežní státy předkládaly komisi návrhy a projekty ke zlepšení splavnosti mezinárodní říční sítě a jejího udržení. Komise tyto projekty posuzovala a schvalovala. Mohla je však i měnit pokud to uznala za prospěšnější.

⁹¹ srov. GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky*. 4. vyd. Praha : PROSPEKTRUM, 2002. s. 19. ISBN 80-7175-077-8

Tyto práce prováděly pobřežní státy v mezích své územní příslušnosti a to na svůj náklad. Výjimkou byly břehy, které tvořily společnou hranici. Tam se mohly státy dohodnout, který z nich práce provede a jak budou rozděleny náklady na tyto stavební činnosti anebo o rozdělení těchto nákladů rozhodla komise na návrh státu, který je měl provádět. Komise mohla rovněž zmocnit stát, který prováděl zlepšovací práce na korytě řeky, aby tyto náklady pokryl vybíráním plavebních poplatků (čl. 16). Výjimku z povolovací činnosti komise tvořily nezbytně naléhavé práce způsobené vlivem nepředvídatelných okolností. Komise mohla zakázat ty stavební činnosti, které mohly ovlivnit splavnost toku.

Pokud byly vybírány plavební poplatky jejich výše byla vyměřována dle nosnosti lodi. Cla, potravinová daň a jiné poplatky zavedené pobřežními státy byly vybírány při nakládce nebo vykládce zboží v přístavu (čl.19). Za užívání přístavů a nákladišť byl každý stát oprávněn vybírat správní poplatky a dávky. Tyto sazby za užívání musely být zveřejněny a sděleny přepravním. Existující svobodná pásma a přístavy bez těchto poplatků a cel musela být oznámena komisi. Cla nebyla vybírána státem pokud se jednalo prokazatelně o průvoz zboží. Mezinárodní komise byla povinna vytvořit plavební a policejní řád jednotný pro celou část říční sítě spadající do její působnosti. Každý stát byl povinen uvést jej v platnost na svém území buď zákonným nebo správním aktem.

Lodě, které byly určeny pro službu říční policie musely být označeny vedle vlajky státu ke kterému náležely ještě označením, že se jedná o policii.

Ústřední sídlo komise tvořil stálý generální sekretariát, úřad technický, plavební úřad a úřad všeobecného účetnictví a kontroly nad vybíráním poplatků. Obsazení úředníků bylo mezinárodní, kdy každý ze státu delegoval své zástupce do těchto úřadů (čl. 26 – čl.30).

Ve věcech přestupků proti plavebnímu a policejnímu řádu rozhodovaly místně příslušné úřady na základě oznámení úředníků komise. Ve věcech soudních rozhodoval stát na jehož území došlo k porušení právních předpisů. Tento stát nemohl zabránit další plavbě lodi z důvodu, že je proti veliteli, nebo kapitánu lodi vedeno soudní řízení.

Sídlem mezinárodní komise byla Bratislava na dobu pěti let od nabytí platnosti úmluvy. Pak měla komise právo své sídlo přemístit do jiného města a to opět na dobu pěti let. Členové komise požívaly výsad a imunit příslušejících diplomatickým zástupcům.

Odvolání proti rozhodnutím komise projednával na návrh státu mezinárodní soud.

Účelem této úmluvy o stanovení definitivního Dunajského statutu bylo zajištění jednotného režimu policejního a plavebního na mezinárodní řece Dunaji. Revize statutu byla možná až po jeho pětileté účinnosti pokud o to požádaly dvě třetiny státu, které ji podepsaly. Žádost o revizi měla být zaslána Francii a ta byla povinna do šesti měsíců svolat konferenci všech států, které úmluvu podepsaly. Úmluva nabyla platnosti tři měsíce po uzavření zápisu a složení ratifikací. Úmluva i závěrečný protokol nabyly mezinárodní působnosti dne 30.9.1922 ve všech smluvních státech.

2. Labská říční síť

Řeka Labe je z mezinárodního pohledu po Dunaji a Rýnu třetí největší a nejdelší řekou ve střední Evropě. Její celková plocha povodí 148 268 km². O tomto toku se zmiňovaly již antické prameny. Ve staročeštině se řeka jmenovala Laba. Teprve od 17. století zaznamenáváme dnešní podobu Labe. První písemný důkaz o plavbě zde pocházel z roku 1057.

„Koncem 17. a v 18. století vznikla celá řada na tehdejší dobu pozoruhodných projektů na úpravu některých úseků středního Labe, které však nebyly realizovány pro nedostatek finančních prostředků, které ani panství ani královská komora nechtěly pro zlepšení vodních poměrů vydat.“⁹²

Říšský vodní zákon č. 93 z roku 1869 a navazující zemský zákon č. 71 z roku 1870, říšské zákony č. 116 z roku 1884, o zvelebení zemědělství stavbami

⁹² NĚMEC, J., HLADNÝ, J. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. s. 145. ISBN 80-209-0066-7

vodními, meliorační zákon č. 117 pocházející z roku 1884, o hrazení bystřin a č. 66 z roku 1901, stavbě vodních drah a o provedení úpravy řek se staly významným impulsem pro rozkvět tohoto toku.

V neposlední řadě přispělo k rozvoji úprav tohoto vodního toku také vydání zemského zákona z roku 1903 č. 31, který se týkal úpravných staveb říčních. V letech 1903 až 1929 došlo k vybudování téměř 600 km, tj. 38 %, a v letech 1930 až 1939 skoro 530 km, tj. 34 % ze všech úprav provozovaných Povodí Labe, s. p.⁹³

Článek 17. mírové a přátelské smlouvy mezi Pruskem a Saskem z roku 1815, sjednané na Vídeňském kongresu, ustanovil, že obecné principy, které se na tomto kongresu přijaly a které stanovovaly svobodnou plavbu na řekách měly se aplikovat na Labe a některé jeho přítoky co nejdříve.⁹⁴

„Smluvní strany si výslovně vyhradily, že upraví smluvně ostatní otázky, které by se snad vyskytly, až bude sdělán plavební akt pro Labe.“⁹⁵

Tato řeka se stala první řekou na níž došlo k provedení zásad přijatých ve Vídni. K toho došlo roku 1821 v Drážďanech Labským plavebním aktem, který podepsali zástupci všech polabských států kromě Dánska. Každý, kdo měl způsobilé plavidlo a disponoval plaveckým patentem, který umožňoval plavbu od Mělníka až k moři, mohl plavbu provozovat. Přitom tato konvence rušila mnohá cla.

„Vznikl jednotný plavební policejní řád, pravidla podléhala registraci a pobřežní státy se zavázaly pečovat o splavnost toku.“⁹⁶

⁹³ srov. NĚMEC, J., HLADNÝ, J. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. s. 143. ISBN 80-209-0066-7

⁹⁴ srov. VOŠTA, L. *Mezinárodní řeky : studie z práva mezinárodního a diplomatických dějin*. V Praze : Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1938. s. 132.

⁹⁵ VOŠTA, L. *Mezinárodní řeky : studie z práva mezinárodního a diplomatických dějin*. V Praze : Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1938. s. 132.

⁹⁶ NĚMEC, J., HLADNÝ, J. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. s. 67. ISBN 80-209-0066-7

Rychlý rozvoj plavby přiměl k vypracování projektu na kanalizování Labe a tak do roku 1919 zde bylo vybudováno 7 plavebních stupňů. Zákon č. 66 z roku 1901 stanovil pro české země rozsáhlý program rozvoje vodních cest a hydrotechnických úprav řeky i způsob jejich financování.

„K rozvoji vodní dopravy včetně vodních cest docházelo i v období první republiky, ve kterém bylo postaveno 10 jezů a plavebních komor většinou s vodními elektrárnami. Práce na splavňování byly přerušeny 2. světovou válkou a po válce z důvodu jiných priorit již nebyly obnoveny.“⁹⁷

V letech 1902 – 1918 došlo k vybudování šesti údolních přehrad v povodí Labe.

Zákon pocházející z roku 1920, který zaváděl Československý úřad plavební se sídlem v Praze, jehož úkolem bylo obstarávat věci, které se týkaly plavby vnitrozemské a námořní obsahoval ustanovení, ve kterém vyslovoval, že „československému plavebnímu úřadu podřizují se pořiční úřady plavební pro jednotlivé oblasti vodních cest a expositury zřízené podle potřeby pro jednotlivé trati jejich.“⁹⁸ Tak pro oblast Labe zřídil se pořiční úřad plavební se sídlem v Praze. Smyslem jeho bylo zejména vykonávat dohled na tuto plavební cestu a její provoz, podporovat rozvoj plavby lodí a vorů vlastními podněty a dohlížet na zachování předpisů plavebních.

Československá vláda vydala roku 1924 zákon, kterým ustanovovala labské plavební soudy. Ty vznikly na podkladě Labských plavebních akt, kde se v hlavě páté hovořilo o povinnosti pobřežních států oznámit komisy sídlo a obvod soudů, příslušných soudit přestupky v oblasti plavby. Účinnost tohoto předpisu byla stanovena na 1. dubna 1924. Provedením byly pověřeni ministři spravedlnosti a vnitra v dohodě se zúčastněnými ministry. Úprava byla později

⁹⁷ NĚMEC, J., HLADNÝ, J. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. s. 68. ISBN 80-209-0066-7

⁹⁸ Ustanovení § 3 zákona č. 315/1920 Sb. z. a n., o zřízení Československého úřadu plavebního

obohacena vládním nařízením ze dne 3. května 1924 a vládním nařízením ze dne 29. srpna 1924 č. 190 Sb. z. a n., které příslušný zákon doplňovaly.

Pravomoc labských plavebních soudů vykonávaly soudy okresní a politické úřady první stolice. Věcnou i místní příslušnost okresních soudů stanovovaly ustanovení 2 a 3, příslušnost politických úřadů pak ustanovení 4 a 5 zákona č. 92 Sb. z. a n. Pro řízení před těmito soudy platily obecné předpisy československé republiky.

Opravný prostředek proti jejich rozhodnutí mohly podat strany do 14 dnů od doručení a to k příslušné tuzemské druhé stolici anebo k mezinárodní labské komisi. Přípustnost komise byla pouze v případech nešlo - li o pracovněprávní spory mezi příslušníky československého státu. Proti jejímu rozhodnutí již nebylo žádného opravného prostředku.

Kapitola šestá: Zdanění vodních sil

1. Zákon č. 338/1921 Sb. z. a n.

Tento zákon ze dne 12. srpna 1921 zavedl daň z vodní síly, obsahoval 19 paragrafů členěných do čtyř částí. Oddíly jdou následovně: všeobecná ustanovení, důchodkový dozor, ustanovení trestní a ustanovení závěrečná.

Vyhláškou ministerstva financí pocházející z roku 1922 č. 129 Sb. z. a n. pak bylo stanoveno, že tento předpis nabývá účinnosti dne 1. června 1922. Dnem účinnosti výhody povolené podnikům či jednotlivcům, kteří zužitkovávaly vodní sílu a které odporovaly ustanovení zákona pozbyly platnosti bez náhrady. Provedení tohoto zákona se ukládalo ministru financí. K další úpravě bylo přikročeno o rok později prováděcím nařízením č. 142 Sb. z. a n. a vládním nařízením č. 228 Sb. z. a n. Posledním zmiňovaným došlo ke snížení přírážky k dani z vodní síly z 4 h na 2 h za jednu koňskou sílu a hodinu.

Paragraf jedna oznamoval, že z vodní síly používané k pohonu a měřené na hřídeli poháněcího zařízení platí se základní daň 4 h a přírážka 4 h za jednu koňskou sílu a hodinu. Zmocňoval též vládu k snížení této přírážky v tom poměru, v jakém byla snižována dávka uhelná.

Vyměřování se dělo se zřetelem k ustanovení prováděcího nařízení. Jako pomůcka posluhovaly celkem čtyři způsoby uvedené v paragrafu následujícím pod písmeny a) až d).

Vyměřování daně zásadně podle výkonnosti poháněcího zařízení jak udával § 2 písmeno a) bylo přednostní pokud platně nastoupilo vyměřování dle ostatních způsobů uvedených v tomto paragrafu pod zbývajícími písmeny. Dále připouští, aby podnikatel nemohl-li následkem měnivého stavu vody docílit stálé vodní síly žádat za podmínek uvedených v prováděcím nařízení, aby se počítala vodní síla na základě průměrného výkonu za celý rok, při kratším provozu pak na základě průměru, které připadalo na dotyčné výrobní období. Uvedené platilo v případě, že se daň vyměřovala dle výkonnosti poháněcího zařízení.

Čtvrtý paragraf opravňoval podnikatele žádat, aby mu bylo vyměřováno s ohledem na § 2 písmeno b) za situace, kdy sám prokázal kolik koňských sil

potřeboval k dosažení plné výkonnosti poháněcího zařízení a bylo-li toto zařízení upraveno tak, že mohla být dána pod úřední závěru ta část zařízení, z které neměla být daň vyměřována. V případě, kdy po úředním šetření vyplynulo na povrch, že udal menší výkonnost vznikla mu povinnost uhradit náklad takového šetření bez ohledu na případné trestní následky. Neexistoval-li jiný vhodný způsob zjištění výše daně přikročovalo se k způsobu uvedeném pod písmenem b) druhého paragrafu.

Způsob uvedený v § 2 c), který připouštěl výměr dle kilowattových hodin připadal v úvahu z úředního příkazu nebo na základě podnikatelově žádosti když se vodní síla převáděla na elektrickou energii. Na úředně cejchovaném a zabezpečeném počítadle se pak zjišťovaly kw hodiny. Při částečném převádění vodní síly na elektrickou energii šlo užít tohoto ustanovení jen v případě, že druhou část energie šlo zjistit podle § 2 b).

Povinnost podnikatele při smíšeném poháněcím zařízení učinit opatření k tomu, aby bylo možné zjistit výkonnost takového zařízení samostatně, přistoupit na rozhodnutí finančního úřadu nebo po vzájemné dohodě se oznamovala v šestém paragrafu. Současně předepisoval toto: *„Při smíšeném poháněcím zařízení k výrobě elektrické energie, jest podnikatel povinen učiniti takové opatření, by elektrická energie, vyrobená pomocí vodního poháněcího zařízení, mohla býti zjišťována samostatně na zvláštním počítadle, nebo ujednati dohodu s finančním úřadem ; nestane - li se tak, vezmou se na základ pro vyměření daně údaje počítadla bez ohledu na to, že část elektrické energie nebyla vyrobena vodní silou.“*⁹⁹

Platilo, že ministr financí mohl daň paušalizovat pro podniky menšího rozsahu s nepravidelným provozem či pro podniky, kterým by vyměrování dle způsobů stanovených v druhém paragrafu činilo z důvodů mimořádných poměrů zvláštní obtíže.

Osmé ustanovení tohoto zákona se zaobíralo vyměrováním daně a odkazuje přitom na prováděcí nařízení č. 142 Sb. z. a n.

⁹⁹ Ustanovení § 6 zákona č. 338/1921Sb., o dani z vodní síly

Osvobození od této daně bylo možné za podmínek stanovených v prováděcím nařízení. Tak se například dělo u vodních sil, které používaly obce přímo z vodního díla k čerpání vody pro své obyvatelstvo.

Tuto daň byl povinen platit ten, kdo užíval vodní síly. Kdy a jak k tomu docházelo stanovilo prováděcí nařízení k tomuto zákonu, které vláda vydala roku 1922. Co se týče promlčení, vymáhání nezaplacených daňových částek i opravných prostředcích platila stejná ustanovení jako u daní spotřebních. Tato daň požívala zákonného zástavního práva na vodním díle i s jeho příslušenstvím. „*O úrocích z prodlení platí obdobně zákon ze dne 16. března 1921 č. 116 Sb. z. a n.*“¹⁰⁰

Ten, kdo vodní sílu užíval měl povinnost svůj podnik i jakoukoliv změnu podrobně popsat a ohlásit finančnímu úřadu. Tento úřad měl oprávnění vyžadovat údaje o vodní síle, strojním zařízení. Existovala možnost, aby údaje byly zjištěny úředně na náklad vlastníka, podnikatele, držitele takové díla.

Finančnímu dozoru podléhaly všechna vodní díla, vodní poháněcí zařízení a s nimi spojené závody. Osoby, které byly tímto dozorem pověřeny mohly kdykoliv třeba i v noci vstupovat do závodů a tam šetřit výkonnost strojního zařízení. Z tohoto se konal zápis. Uživatel vodní síly je přitom povinen podat potřebné vysvětlení, umožnit přístupnost k zjišťování koňských sil a vykonávat pomocné práce při vyšetřování vodní síly. Po dobu neplacení daně mohl úřad dát pod úřední závěru poháněcí i poháněné zařízení.

Stálý finanční dozor zaváděl finanční úřad na útraty toho, kdo musel platit tuto daň v situaci, kdy daň krátil a byl za to i pokutován.

Se změnami uvedenými tomto zákoně se dělo stíhání přestupků podle finančního trestního práva. Jako těžký důchodkový přestupek bylo stíháno nezaplacení daně včas bez krytí přiměřené jistoty. Výše pokuty se pohybovala v rozmezí 100 K až 20.000 K. Trest vězení jako zostření trestu se ukládal podle

¹⁰⁰ Ustanovení § 11 zákona č. 338/1921 Sb., o dani z vodní síly

ustanovení výše zmiňovaného trestního práva. Trestnost přestupků promlčovala se po 3 letech.

2. Vládní nařízení č. 142 Sb. z. a n.

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 12. května 1922 č. 142 Sb. z. a n. byl proveden zákon o dani z vodní síly ze dne 12. srpna 1921. Účinnosti nabylo dne 1. června 1922, a jeho provedením se pověřil ministr financí v dohodě s ministrem veřejných prací a zemědělství.

Doplňuje zákon o této dani podrobnými pokyny k jejímu vyměřování i její paušalizování. Současně konkretizuje výši úroků z prodlení na deset procent dlužné částky. Ty se počítaly ode dne, který bezprostředně následoval po uplynutí lhůty. Splatnost stanovuje vždy do 20. dne příštího měsíce. Daň se měla platit zvláštními složenkami. Ministr financí mohl určit i způsob jiný.

Uživatelé vodní síly měly povinnost, mimo ty, kteří se od daně osvobodili, nejpozději do 24. května 1922 ohlásit údaje dozorcímu orgánu. Jakých údajů se to týkalo, přesně vymezoval § 12 a 30. Přičemž prodloužení této lhůty finanční úřad umožňoval.

Stanovuje přesnější podmínky k osvobození od povinnosti daň platit a dále důkladně rozvádí zákon o dani z vodní síly z roku 1921.

Závěr

Na začátku 19. století nabyl platnosti rámcový říšský zákon vodní z roku 1869. Na jeho podkladě došlo k vypracování stěžejního zákona č. 71/1870 čes. z. z., upravující danou problematiku pro Čechy a jehož ustanovení jsou prakticky totožná s úpravou na Moravě a ve Slezsku. Zde bylo vodní právo zaneseno do předpisů č. 65 mor.z.z. a č. 51 slez. z. z. Na Slovensku platil uherský zákonný článek XXIII/1885 ve znění zákonného článku XVIII/1913. Tyto předpisy byly pro celé období první republiky platné. V Československu tedy platilo dvojí právo. Čechy reprezentovalo právo rakouské, a o něco pokročilejší právo uherské pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.

I když se jednalo o normy celkem zdařilé, časem zastaraly. Rozvoj průmyslu a celkově vyšší nároky na užívání vod bylo důvodem toho, že se objevily snahy o reformy těchto zákonů, které by se nesly ve znamení jednotnosti práva pro náš stát. O tyto reformy se zákonodárci sice pokoušeli, ale tato snaha se nikdy nesesetkala s úspěchem. Tak například v roce 1937 vyšla tiskem nová modernější osnova vodního zákona, na níž se pracovalo celých jedenáct let, avšak nikdy nenabyla platnosti.

V poválečných letech 1945 započala přestavba celého právního řádu. Zásadní změna v oboru vodního práva však nastala až v roce 1955 přijetím nového zákona č. 11/1955 Sb. o vodním hospodářství a teprve tímto zákonem byl právní dualismus v našem státě odstraněn. Zákon č. 71/1870 čes.z.z. na kterém je postavena tato práce platil v českých krajích celých 85 let a zasáhl tedy období první republiky. Obsahoval však vady, které bránily systematickému zpracování látky, a současně upřednostňoval zájmy zemědělské před těmi průmyslovými.

Tehdejší právní stav nesoucí se ve znamení zastaralosti a právního dualismu ovšem neznamenal, že by se v uvedeném období tento obor práva dále nerozvíjel a nedocházelo k jeho doplňování. Naopak, došlo k vydání obecně závazných předpisů, které upravovaly otázku vod a hospodaření s nimi.

Na samém počátku své práce jsem popsala právní dělení vod a jejich druhy. Platný vodní zákon je členil podle právní povahy na vody veřejné a soukromé. Toto rozdělení mělo zásadní vliv na užívání vody a vycházelo přitom z

občanského práva. Uživací práva k vodám se odvíjela od institutu koncese. Jednalo se o správní akt, který propůjčoval příjemci určitá práva a povinnosti. Udělení tohoto povolení k užívání vody se dělo na základě vodoprávního nálezu, kterému předcházelo zvláštní vodoprávní (konsensní) řízení. Koncese se dle volného uvážení politického úřadu propůjčovala buď neomezeně, nebo do odvolání.

Právní úprava vodních knih, které si na celém našem území udržovaly charakter evidenčních pomůcek a pro které platil princip publicity, byla vtělena do dvou vládních nařízení, a to č. 160 a 161/1925. Ty významně zdokonalily platné vodní zákony a mimo jiné podávaly neocenitelný přehled o vodních právech. Jejich materie totiž využívaly především finanční úřady při zdanění vodní síly.

Zákon z roku 1919 o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest, který se vztahoval na vodní stavby, zase umožnil dokončit mnohá díla na našich řekách a tím značnou měrou přispěl národnímu hospodářství i bezpečnosti. Ve prospěch vodních staveb docházelo k vyvlastnění soukromých pozemků. Toto jsou důvody, proč jsem se na tento zákon zaměřila a rozebrala jsem ho z pohledu tehdy platné právní úpravy.

V 30. letech došlo k zřízení dvou samostatných vodních fondů, jejichž správa náležela příslušným resortním ministrům v dohodě s ministerstvem financí. Po dobu osmi let jejich fungování formou právnických osob zabezpečovaly potřebné prostředky pro výstavbu a to i zápůjčkami za které ručil stát. Z jejich prostředků docházelo k provádění a podporování vodních staveb, jež byly přesně rozděleny mezi oba fondy.

V létě roku 1921 nabyl účinnosti zákon o dani z vodní síly, který jsem rozebrala z hlediska jednotlivých ustanovení. Přinesl podnikatelům nejednu povinnost, pokud této síly využívaly. Nad dodržováním ustanovení tohoto předpisu dbal finanční dozor. Sankcí za porušení normy byla pokuta nebo trest vězení. V této práci jsem se zaměřila i na dva toky, kterým byly Danaj a Labe. Užívání přístavišť, plavba a sjízdnost toku včetně oprav břehů byly upraveny mezinárodními smlouvami, jež československá vláda ve zmiňovaném období ratifikovala.

Vodoprávní normy byly na svou dobu poměrně dobře zpracovány, ale doba si vyžádala zákony nové. Poslední úprava vodního práva u nás je již komplexnější. Nastala k 1. lednu 2002, kdy nabyl účinnosti zákon č. 254/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použité literatury a právních pramenu

Knihy

BROŽA, Vojtěch. *Přehrady Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Liberec : Knihy 555, 2005. 251 s.

ČERNÝ, Jaroslav. *Vodní knihy : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1925. 121 s.

ČERNÝ, Jaroslav. *Pokyny k vládním nařízením čís. 160 a 161 Sb. z. a n. z r. 1925 O vodních knihách : (k reformě vodního zákonodárství)*. V Praze : Nákladem ministerstva zemědělství, 1926. 41 s.

ČÍŽEK, Karel. *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870 pro království České : doplněno příslušnými zákony a nařízeními a objasněno z rozsudků nejvyšších stolic : s obsáhlým abecedním i chronologickým seznamem věcným*. Praha : Jindř. Mercy, 1886. 643 s.

GERLOCH, Aleš., HŘEBEJK, Jiří., ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 4. vyd. Praha : PROSPEKTRUM, 2002. 564 s.

HRDINA, Josef. *Vodní koncese*. Brno : Barvič & Novotný, 1921. 111 s.

Slovník veřejného práva československého. Svazek V., U až Ž. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex, 2000. 1098 s.

JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo : přidán návrh zemského zákona o vodě : s vodopisní mapkou Čech*. V Praze : K. Jičínský, 1870. 302 s.

KRECHT, Jaroslav. *Voda a stavby v právních předpisech*. 1. vyd. Praha: ABF, 1998. 131 s.

KUBÁT, Jan., ŠEMBERA, Jiří. *Voda a vodní hospodářství v Československu*. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1989. 48 s.

KULT, Arnošt. *Tekoucí (povrchová) voda : právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Vyd. 1. Praha : Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2010. 106 s.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého do roku 1945*. 3. přeprac.vyd. Praha : Linde, 2003. 673 s.

NĚMEC, Jan., HLADNÝ, Josef. *Voda v České republice*. Praha : Consult, 2006. 67 s.

Nové universum : všeobecná encyklopedie A-Ž. 1. vyd. Praha : Euromedia Group, 2003. 1303 s.

PROCHÁZKA, Bohuš. *České vodní právo : systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona Moravského a Slezského. Sušice : Nákladem vlastním, 1925. 495 s.*

ŠEVČÍK, Jiří. *Vodní a rybářské právo: (Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky). Praha: V. Linhart, 1937. 588 s.*

ŠILAR, Jiří., BÖHM, Antonín. *Vodní zákon a související předpisy. 2. nezm. vyd. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1975. 319 s.*

VOŠTA, Ladislav. *Mezinárodní řeky : studie z práva mezinárodního a diplomatických dějin. V Praze : Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1938. 628 s.*

Právní předpisy

Zákonný článek XXIII., o vodnom právu

Zákon č. 71/1870, o tom, kterak lze vody užívati, ji svozovati a jí se brániti

Zákon č. 65/1870, o používání i provádění vod i obraně proti nim

Zákon č. 51/1870, o užívání a provádění vod i obraně proti nim

Zákon č. 142/1867, o všeobecných právech státních občanů

Zákon č. 946/1811, obecný občanský zákoník

Zákon č. 93/1869, o právu vodním

Zákon č. 333/1919 Sb., o příslušnosti ve věcech stavby vodních cest

Zákon č. 50/1931 Sb., o státním fondu pro splavnění řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil

Zákon č. 315/1920 Sb., o zřízení Československého úřadu plavebního

Zákon č. 338/1921 Sb., o dani z vodní síly

Zákon č. 49/1931 Sb., o státním fondu pro vodohospodářské meliorace

Vládní nařízení č. 160/1925 Sb. z a n.

Vládní nařízení č. 161/1925 Sb. z a n.

Vládní nařízení č. 142 Sb. z. a n.

Zákon č. 93/1924 Sb., o labských plavebních soudech

Úmluva č. 131/1919 Sb., z. a n.

Úmluva č. 356/1922 Sb., z. a n.

Úmluva č. 203/1924 Sb. z. a n.

Labská plavební akta

Resumé

In meiner Diplomarbeit habe ich mich mit dem Thema Wasserrecht in der Zeit der ersten Republik beschäftigt. In der Tschechei wurde das Gesetz Nr. 71/1780 čes. z. z., in Mähren Nr. 65 mor. und in Schlesien Nr. 51 slez. z. z. gültig. Der Zustand der Gesetzgebung war veraltet und nicht mehr ausreichend.

Es gab mehrere Versuche eine Reform zu machen, aber keiner war erfolgreich. Ich habe mich auch mit der Historie dieses Bereichs, die schon in der Roma Zeit beginnt, beschäftigt. Weiterhin habe ich die Gesetze, die in dieser Zeit herausgegeben wurden, analysiert. Die Arbeit handelt auch über die Institute der Konzession, die für das Nutzen des Gewässers wichtig waren. Die Einteilung des Gewässers damals entsprach dem Prinzip des zivilrechtlichen Eigentums. Man hat es also in Privat- und Öffentlichegewässer eingeteilt.

Zu dem meist genutzten Institut wurde das Enteignen, das das Umgehen mit dem Gewässer beschränken konnte. Im Bezug auf die Wasserbauwerke, die für die Wirtschaft, Industrie und Verteidigung wichtig waren, wurden das Gesetz über den Bau des Wasserweges herausgegeben. In der Tschechei sind deswegen zwei selbständige Wasserfonds entstanden, die separat finanziert wurden.

Zur Besteuerung der Wasserkräfte im Jahre 1921 wurde das Gesetz über die Steuer von der Wasserkraft herausgegeben, das später durch eine Verordnung ergänzt wurde. Ich habe auch über zwei grundsätzliche tschechoslowakische Flusen geschrieben und das deswegen, weil in dieser Zeit waren viele internationale Abkommen ratifiziert, die den Verkehr auf diesen Flusen redigiert haben.

Seznam klíčových slov

- vodní právo
- historie vodního práva
- druhy vod
- koncese
- zákon č. 71/1870 čes. z. z.
- vodní stavby
- vodní fond
- daň z vodní síly
- vodní knihy
- vyvlastnění soukromých vod
- první republika
- mezinárodní smlouvy
- Dunaj
- Labe
- právní rozdělení vod
- politické úřady
- vodní cesty
- soukromé vody
- veřejné vody

